

1184 66
2

PERSCRUTATIO
PHYSIOLOGICO-PATHOLOGICA
DE
AMENORRHOEA.
QUAM.

ANNUENTE SUMMO NUMINE,

Ex Auctoritate Reverendi admodum Viri,

GULIELMI ROBERTSON, S. S. T. P.

ACADEMIE EDINBURGENÆ PRÆFECTI,

NEC NON

Amplissimi SENATUS ACADEMICI consensu,

Et nobilissimæ FACULTATIS MEDICÆ Decreto,

PRO GRADU DOCTORIS,

SUMMISQUE IN MEDICINA HONORIBUS ET PRIVILEGIIS

RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS,

Eruditorum examini subjicit

ROBERTUS DOBSON, A.M.

BRITANNUS.

Phyl. Med. Soc. S. H. et Med. Soc. S. Edin.

Ad diem 12 Junii, hora locoque solitis.

Isi **** &c.

Tuque laborantes utero miserata puellas,

Quarum tarda latens corpora tendit onus,

Lenis ades, precibusque fave, Lucina, puellae.

Digna est, quam jubeas, muneris esse tui.

Ipte ego thura dabo fumosis candidus aris,

Ipse feram ante tuos munera, vota, pedes. OVID.

EDINBURGI:

Apud BALFOUR, AULD, et SMELLIE,

Academiae Typographos.

M, DCC, LXXI.

Καταμηνίων μὴ γινόμενων, ἀπὸ τῆς Ἰούλιου γίνονται νύκτες.

HIP. Aph. f. v. 57.

APUD nos foediora verba de partibus obscenis, ne consuetudine quidem aliqua verecundius loquentium commendata sunt; ut difficilis haec explanatio sit, simul et pudorem et artis praecepta servantibus. Neque tamen ea res a scribendo detertere me debuit.

Corn. Cels. de Med. Lib. vi. cap. 18.

43.

10

10

303.

THOMÆ YOUNG, M. D.

Artis Obstetriciae in Academia Edinēnsi

Professori inclyto,

Ac in Urbe rem medicam,

Artemque propriam, felicissimis cum avibus et laudibus
exercenti ;

Propter Instituta Praeceptaque purissima

Quibus per longum tempus eum imbuit ;

Et, ante omnia,

Propter urbanitatem et benevolentiam integerrimam

Quibus semper amicissime honoravit,

Prolem sequentem studiorum in arte Hippocratica primam,

Summa cum observantia offert

ROBERTUS DOBSON.

Viro ingenioso
Joanni Aithen,
Chirurgo Dinensi inclyto,
observantio ac familiaritatis ergo,
benignissime confert
Auctor

PERSCRUTATIO
PHYSIOLOGICO-PATHOLOGICA

D E
A M E N O R R H O E A.

I. Exordium. **S**CRIBENDI cacoethes tenerè multos,
olim conquestus est Juvenalis: Sed,
si novisset quantum insudant vivosque rodunt ungues in
primitiis excudendis laureae Apollinaris appetentes in A-
cademia nostra florente, certe alterum modulatus esset
carmen. Dura necessitas, ut aliquid extorqueat unus-
quisque, prius urget, quam sibi fas sit vibrare arma Æ-
sculapii. Isthæc cum ita sint, et citissime periturae, prohi-
dolor! parcere chartae non sinant statuta academica,
subministrare voluntatem, dignitatemque rei spero, quan-
tum deficiunt vires.

AD mala, humano generi a Supremo Numine im-
posita, accedunt multa et gravia, quae partem teneriorem
a viscere, quod alteri deest, speciatim adfligunt. Quae
ut depellamus sane summa cautela summisque nostris vi-
ribus opus est. Ante omnia equidem totis nervis im-
pense adlaborandum est, quando curae nostrae studiaque
ad sexum dulciorem succurrendum recta vergunt. Pa-
tet itaque in argumento coram nobis area lata: Medici-
nae etenim parente adfirmante, "Omnia morborum
"in mulieribus fons est uterus;" inter quos prima ac-
censenda est amenorrhoea. "Menses etiam rarius in ex-

A cessu

cessu quam defectu peccant ; excessus quoque non tam noxius est ut defectus*.”

M. *Propositio*. INCIPIT primo profluere in puellis, ex lege naturae, purgatio menstrua, pro maxima parte, circiter decimum quartum quintumve aetatis annum, et intra annos quadagesimum quintum quinquagesimumque plerumque in plaga nostra definit. In universum, ferius profilit diutiusque manet in Borealibus ; ocius in regionibus Australibus erumpit, ociusque cessat. Insuper, eadem in terra, eademque etiam familia, diversitas adparet, tametsi nihil inde mali exsurgat.

SECUNDUM naturam fieri menses modo affirmavimus, quoniam rem aliter, ut opinamur, Cl. Suavagesius accepit. De multis mulieribus, quae optime valere sine menstruis, ille loquitur, et huic talo quaelibet in Nosologia extruit : Perperam autem, ut mox innotescere conabimur. An, quod asseruit illustris ille vir, exploratum sit, adhuc anceps sum animi, resque nondum liquet. Plures quidem Lapponicas mulieres toto vitae tempore menstruis carere, sed viro junctas manere steriles, auctor est Linnaeus. Alias quoque semel in anno tantum menstruantem observavit auctor idem ; sed hae, quotquot vidit, habebant pedes oedematosos †. Nonnulli autem itinerum scriptores foeminas sub Arctico circulo viventes, alique Brasiliae puellas, menses pati negarunt. At de his post tantum generis humani et vicinissimarum consensum foeminarum licitum posse, dubitare putat Hallerus ‡. Insuper sententiam utrinque vacillantem servare

fas

* Stahl. Theor. ver. p. 581.

† Linnæus Flor. Lapp. p. 324.

‡ Hall. El. Phys. t. 7. lib. xxviii.

fas fit; quandoquidem regiones externas lustrantibus, mirifica vulgo, fide majora, palam jactare haud infrequens est.

FAMA enim, Virgilio suaviter canente,

Tam ficti praviue tenax quam nuncia veri.

RARIORA itaque exempla, apud auctores legenda, foeminarum sine menstruis satis bene vitae stadium percurrentium, consiliaque naturae praestantium, sententiae nostrae refragantur.

INTER prima artificis Naturae Omnipotentis mundo nuper ex nihilo fabricato mandata hocce extitit, "Species diversas gigne et propaga." Generatio igitur foeminis, inter alias universi orbis terrarum partes, ex naturae Conditoris legibus praescribitur: Per easdemque etiam leges menstrua generationi inservire quodammodo videntur. Hoc verum esse testis est Linnaeus, loco supra citato. Cui opinioni adstipulatur Youngius, medicus Edinensis peritissimus, et in arte obstetricia professor supra omnes spectatus, quem observantiae meae causa heic licitum sit nominare, et cui grates, ob candorem beneficiaque, quibus me semper usus est, et habeo et habiturus sum immortales. Is nempe animadvertit, luculentissima edoctus experientia, se ne unam quidem mulierem, sine menstruis parturientem, novisse. Citationes fere innumeras ejusmodi, ex auctoribus optimis excerptas, in proclivi est adjungere; eas autem supervacaneas longasque habemus singulatim memorare.

Ex

Ex quibus omnibus ducit mens adfentire, foecunditatem cum menstruatione necessitudine conjunctam esse, exindeque menses sexui dulciori prorsus naturales. Si sanguinis exoneratio viris accedat, causis praeternaturalibus merito tribuenda est, juxta ait Stahlius. Unde patet, nullam aliam hoemorrhagiam profluviumve, morbose prognata, praeter evacuationes naturales foecum, urinae perspirabilisque concinne una cum purgamine foeminino conspici posse. Quam rem omnino despexit Sauvagesius. Idcirco, "Omni foeminae bene natae, rarissimis exemplis exceptis, ex naturae lege, superveniunt menses *". "Secundum naturam fit menstruus sanguinis fluxus, quod et fieri debeat, et solum, quando non fit, tranquillum corporis statum in damnum aut ad minimum periculum conjiciat†."

AN unice fluunt menses foeminae humanae, sive brutis quibuscumque, veluti simiae, &c. adhuc litigant inter se physiologi. Certe desunt observationes, fide dignae, quae factum ratum habeant. Auctor a V. Suietenio citatus simiae, Stahliusque tum simiae canibusque aliquot foeminis, fluxum periodicum, menstrui instar, obtigisse notarunt.‡ Multum autem haereo, ne serosa mucosave a genitalibus sub tempora venerea expressio pro vera sanguinis periodica jactura nimium properato accepta fuit, ut fusius posthac dicemus. Cur caetera animalia purga-

* Hall. loc. cit.

† Stahl. p. 305.

‡ Stahl. annot. ad p. 534.

men, tantum homini solenne, non amittunt, causa hactenus nos fugit physica. Nullatenus sufficiunt rei explicandae os hominis sublime, vasorum, nescio quam, ratio, &c. Causa ut plurimum, mea quidem sententia, magis committenda est structurae hominum naturali, quae haud solum isti, sed etiam haemorrhagiae cujuscunque fortis, exposita est. Insuper, forte excruciantur subjecta rationis, prae caeteris animalibus, morbis in genere. Nos mehercule decet, ut ipse autumo, Christianos, talem hominis sortem duram arbitrio Dei, delictis atavorum primorum juste irati, potius relegare, quam temere eo prodire, quo non datur ultra. Causas vero finales non medici est indagare. Sufficiat effectus diligenter perscrutari, eosque damnosos, quantum fieri possit, compescere.

III. *Definitio.* AMENORRHOEAM nimis laxè descripserunt nosologi. Differentiae etenim suae variae, quas auctores recenserunt, in eorum definitionibus neutiquam observantur; multaeque aliae, e contra, silentio dignae, adhuc restant. Sauvagesius huncce morbum omnino rejicit. Linnaeus eum solummodo depingit per “*menstrua suppressa s. dolorifica.*” Vogelius nuncupat “*menstrui sanguinis ex utero fluxum ex toto vel ex parte cohibitum.*” Et Cullenus noster, cujus famam sermonem super nostrum evectam resonet praesens aetas, aequiusque resonet ventura, per “*menstruum suppressionem*” designat.

OMNES hae definitiones, Linnaeana forsan excepta, nostro quidem judicio, magis ad ordinem in nosologia methodica justum, quam ad perspicuam claramque mor-

bi notitiam, in praxi habendam, spectant. Idcirco alteram in earum locum substituere fert animus.

“Fluoris istius, sexui foeminino proprii, cohibitio,
“quantitate, qualitate, tempore debito peccans, et
“exinde incommoda varia corpori minitans aut
“inferens.”

SUB hac definitione emanfionem, retentionem, et cef-
sationem menftruorum Junckeri comprehendere poffe judi-
camus. Per quantitatem, five copiam fanguinis mi-
nutam, five prorfus fuppreffam, intelligimus. In qua-
litate morbofa, mucofum ferofumve, loco fanguinis
puri, exhibetur ftillidum, interdum fystemati no-
xam inferens. Et emanfio, quando prodire debent
menfes tempore vitae folito, aeque ac quando nimis longe
protrahuntur periodi ex natura ftabilitae, demumque
quando prius ceffat fluor quam pervenit aetas iufta, fub
tempore debito, affumenda funt. Ultima definitionis
pars, fcilicet, “exinde incommoda varia corpori minitans
“aut inferens,” diverfos, in quibus fat bene fe habent
aegrotae, quamvis fifatur purgatio, ftatus refpuit, tan-
tumque eos complectitur morbofos de quibus agendum
erit in fequela. Definitione noftra hujufmodi expofita,
tres auctorum fpecies amenorrhoeae, et omnia quae ad
pathologiam fanationemque pertinent, perquam concin-
ne fimul connecti poffe, in promptu eft videre.

IV. *Observationes Noſologicae.* Sauvageſius, ut fupra
annuimus, amenorrhoeam in Noſologia ſua loco privavit.
Qua ratione autem iuſta illico conſtabit. Argumenta
etenim, nimium metaphyſice perpolita, mole ſua ruunt.

Senſus

Sensus ratiocinii ob sententiam defendendam ita se habet. "Defectus et privatio nihil est positivum, et nullam ideam morbi in mente imprimit. Verum, utcumque a suppressis quibusdam evacuationibus fiant aliquando morbi; ipsi tamen defectus morbi non sunt. Sunt bene multae mulieres quae optime valere sine menstruis, multi viri sine usu veneris: Ergo suppressio eorum per se morbus non est. Suppressio vomitus, diarrhoeae, haemorrhagiae, &c. non sit morbus*."

1. UTCUNQUE argumentatio talis, nihilo secius subtilis honestaque, per plurimos arrideat lectoribus, nobis minime. Propterea quod propositio prima neque purae differendi artis, neque etiam veritatis firmiori fundamento, innititur: Quippe, qui in disputationibus secundum methodum dispositis versati sunt, semper volunt agnoscere verba negantia positivas in mente ideas imprimere posse; probantque ex hisce verborum exemplis, frigoris, absentiae, mortis, multorumque id genus aliorum, quorum omnia signa negantia sunt; tametsi, aequae ac affirmantiae, ideas afferunt manifestas†.

2. QUOD discrimen defectus inter morbosque instituit auctor noster, me penitus ignorare honeste confiteor: Praesertim vero si definitio, modo prolata, accipiatur.

3. DE multis mulieribus, fatis bona integritate, sine menstruis, gaudentibus, nuper (II.) sat diximus. Hallucinari inde patet, scopoque equidem aberrare, Sauvagesium, cum trutina in eadem ponit menstrua cum haemorrhagiis aliisque profluviiis morbos tantumque fortuito accidentibus.

* Sauv. proleg. p. 32. 4to.

† Watt's logic, Heyneccius.

DEINDE exempla multorum virorum sine usu veneris, mulierumque sine menstruis, integra valetudine fruentium, in eodem haudquaquam habenda sunt conspectu. Multos citra veneris delicias viros esse, totam etiam vitam peragentes, quod negarem, absit!

VERUNTAMEN a feminis natura non minimum ablu-
dit fluxus mensium excrementitius. Quoniam alterum
in glandulosa testium substantia miro quidem modo pa-
ratur, nobilissimo corporis humani proposito, generationi
videlicet, proxime inservit, et, dum ejicitur, summa dul-
cedine mentem implet. Alter, e contra, per se ne mini-
mo quidem usui est systemati, potius damno. Pudicitia
insuper, morumque custodia sanctorum, ne in eandem
sententiam eamus, nobis adversantur; cum nunquam,
nisi occasione arrepta justa, primam ejaculari, ob pietatem,
licitum est. Quamcunque itaque, quoad causas prima-
rias affinitatem, quoad efficientes, vel proximas, nullam
profecto inter se habent evacuationes istae.

4. FINGE Sauvagesium sane verum observasse in hocce :
In aliis utcunque exemplis parum sibi constat. Unum
inter multa impraesentiarum sufficiat. Genus ischuriam
aeque ac enuresin constituit : Illa autem hujus privatio est.
Ex natura morbiue definitione in genere, a Sauvagesio
ipso depictis, amenorrhoea in nosologiam recepta fo-
ret.

AD summa, "Ob vere morbosam indolem, obstructio,
"retentio mensium, ut morbi considerari debent *."

IN silentio ordinem amenorrhoeae nosologicum Lin-
naeanum

* Juncker. conf. pathol. tab. 8.

naeanum Vogelianumque prorsustransibimus, et tantum de Culleniano paucula addemus verba. Magnus Praeceptor noster, in sua classi, cui nomen est, "Locales," amenorrhoeam posuit, et sententia nostra perquam recte. Quandoquidem idiopathica morborum genera a nosologis solummodo recipiuntur, nemo est, quin manifeste videbit, nostrum, hac in imagine lustratum, apud affectus locales debere collocari. Idea etenim hujusce, quasi generis, ideoque ab omnibus aliis discernendi perspicua, et, ut logici loquuntur, abstracta, est topicae laesionis. Et, ubicunque symptoma cujuslibet morbi generalis evadit, ad primarium respiciendum est. Quid discriminis insit amenorrhoeam inter symptomaticam idiopathicamque, postea summatim ac generatim conabimur sistere.

V. *Amenorrhoeae Signa.* Ob nexum, quocum omnibus fere generis nervosi partibus ligatur uterus, miserrima maximeque varia mala, vae! ex eo fonte sexum discruciant teneriorem. Notandus est praesertim primarum viarum consensus cum isto viscere; et inde apertius dilucescet ratio, quare adeo insigniter afficiantur ventriculus tubusque intestinorum. Apud Helmontium moris fuit notare "stomachum claves uteri gerere."

SYMPTOMATA catamenion retentioni pervulgatiora supervenientia sunt, languor; motus, cibique averfatio; tarditas totius corporis, praecipue autem regionis uterinae, supra os pubis et interiorum crurum; ad levissimum motum fatigatio; facies pallida; labia livida; aspectus oculorum tristis; absentia fulgoris eorundem; circulus interdum lividus eos ambiens: Hisce peraepe se comites

B

adjungunt.

adjungunt nausea, vomituritio, cephalalgia. Si ex quavis causa violentiori impediatur subito fluxus, haud raro accenditur ephamera, vel etiam fynocha brevioris aevi. Quando diutius duraverit morbus, accedunt cordis palpitatio, respirandi difficultas, aurium tinnitus, circa periodum solitam symptomatum augmentatio, et, ut nuncupantur, menstrua molimina, scotomia, vertigo, aliquando syncope, eruptio interdum sanguinis ex omnibus fere corporis partibus, hysteria. Postremum dein stadium chlorosin, tumores hydropicos, atrophiam, complectitur. Unde recte adnotavit immortalis Boerhaavius depravatas esse omnes fere functiones naturales, vitales, animales. Innumera pene caetera, quorum meminerunt auctores, hujusce proteiformis morbi signa adhucdum memorari restant, et brevitatis gratia intacta restabunt.

VI. *Diagnosis.* NULLUS extat morbus, quatenus recordor, quem metuas ne cum amenorrhoea confundatur; quaestio autem se coram nobis hic sistit, quomodo scilicet amenorrhoea idiopathica et symptomatica invicem dignosci queant? Ultimo foret emolumento, si hanc quaestionem enucleate referare nos penes esset. Quoniam sane ei statutae innititur tam pathologia quam tota curatio rationalis. Res vero nimis periculosa plena alea est, longeque vires exsuperat. Nihil autem moliri ne quidem nostrum est. Ea propter, ut aliquatenus dijudicentur, sequentes offeruntur adnotationes.

MULIEREM, secus sana valetudine pollentem, subito, et ex nota causa, mox memoranda, invadens retentio profluvii, quasi idiopathica prospicienda est. At potissimum

num si ad inflammatoria vergant, citiusque fugacia sint symptomata. E contra, si quilibet alius morbus, vires corporis motrices debellans, praegrediatur, et amenorrhoea quodam post tempore pedissequa sit, pro symptomata habenda est, ad quam, pro rerum necessitate medicique iudicio, accommodari debet medela. Veruntamen, cum diu retenta est purgatio, frequenter tam mutuo altera alteram excipit, quam ut solertissimo Hippocratis filio facile verba dentur.

QUOMODO discriminentur amenorrhoea et obstructio pregnans? Si menstrua profluere sine causa evidenti notaque desinant; si labes nomen aegrotae tingat; si distendi ultra magnitudinem solitam incipiat abdomen hypogastricum; si vomitus, praecipue mane, ingravescat, et demum si post quartam quintamve Lunam elapsedam pristinas recuperet mulier vires integritatemque, suspicandi locus est eam gestare.

ATTAMEN nihil etiam certi ab hisce signis ante discernendum est, quam circiter quartam quintamve post Lunam; cum brevior fit cervix uteri; mollescit os internum, paulatimque aperit; cum graviolem esse uterum percipit digitus obstetricis; cum tumor durus circumscriptus super os pectinis adparet; et cum gravida conceptum huc et illuc calcitrare sentit. Cavendum est ne prius aliquid pro comperto habeas, nisi puella medicusque familiari seorsim congressu inter se usi sint.

VII. *Causae excitantes.*—SUB hisce tum disponentes tum occasionales, ut apud pathologos audiunt, una tractabimus.

1. *Disponentes.* IMPRIMIS memorari oportet formatio uteri male se habens, ex qua evolutio vasorum debita sanguinem accumulare, viamque parare, parum succedit. Hoc igitur ex fonte emanationis mala scaturiant necesse est. Fluor quoque, excerni promptus, impediatur ab ore uteri, vaginae meatu introituve constrictis, compressis, coalitis, imperforatis. Causa notabilis, de qua tot tantaque prima artis fere ab origine usque ad hoc tempus medici jactarunt, partim huc pertinet, partimque ad causas amenorrhoeae symptomatae; plethora scilicet. Quantum systema irritabilius reddit, et ea propter affectibus spasmodicis magis obnoxium, tantum ista sententiae subscribimus. De hac re accipe verba Junckeriana: "Primam habet causam plethoram simplicem, "ob naturam, praesente plethora insigni, non facile haemorrhagias suscipientem ex timore ne nimium fiat." Eheu! infelicem naturam! quantum discruciaris in systemate effraeno sapienter regendo perturbarisque!

INTER amenorrhoeae subjecta ponit Junckerus puellas temperamenti melancholici et phlegmatici, vitae sedentariae deditas, morosas. Ast potius has tendere ad amenorrhoeam symptomatam puto. Quod dixerunt auctores de qualitate humorum crassiore, suppressionem producente, mihi, hercle! figmentum, et immo magis effectus quam causa esse videtur. Quid multa? capiti causarum ad amenorrhoeam idiopathicam disponentium omnia, quae irritabilitati favent, relegamus.

2. *Occasionales.* REFRIGERATIO corporis antea valde calentis subita, seu per potum frigidae immoderatum,

tum, seu per deambulationem in locis frigidis humidis, que nudo talo, earum praecipue quae suras tibialibus tegere solent, prognata. Animi fortiora pathemata, ut terror, nuncius acerbus, &c. Iracundiam simplicem non tam certam habemus, quam iracundiam quocunque modo cum terrore conjunctam, pro causa accipiendam.

CAUSAE generales amenorrhoeae symptomaticae, quaecunque vires motrices minuunt debilitantque, includunt; veluti tristitia, rei amatae desperatio, diu animum mordens; habitus cachecticus; plethora, quando eousque infurgit ut solidum vivum quasi suffocet. Observare forsitan hic pretium sit, quod haecce frequentissime soboles est idiopathicae ipsius, diutius manentis quam ut sustentet vis vitae. Ratio postea exantlanda est.

CUM causis totum systema enervantibus conjungas forte alias quae uterum ipsum sine generali affectu adgrediuntur; sicut torporem vasorum uterinorum, rigiditatem, coalitum, ex abusu adstringentium injectorum, ex compressione externa internave, ex inflammatione, &c. adorientia.

VIII. *Ratio Causarum.* OMNES, quarum antea mentionem fecimus, causae generis idiopathici, quoad modum agendi, sat rite referre possimus ad irritabilitatem auctam, et ad spasmum extrema uteri vasa derepente occupantem; si modo excipias vitiatam uteri structuram, vitiaque topica. Consensum uterina inter ultima cutaneaue suspicamur subesse majorem eo, quem cutis cum ullo viscere alio celebrat interno. Eadem etenim causae tum cutem, tum uterum constringunt. Verum, si obstruatur per cribrum

brum superficiei excretio, per interna, ut renes, intestina, pulmones, copia uberiore egreditur, ne quidem per uteri fluxum auctum. Utilitati forsitan sit haec observatio, quando ad pathologiam sanationemque perventum est. Causae itaque generaliores argumenti nostri idiopathici, quemadmodum ac symptomatici, amplectuntur,

1. RESISTENTIAM in uteri extremis auctam; ob quam sanguis haud aequae facile ac in sanitate transire queat, et exinde effundi.

2. Vires motrices totius corporis aut uteri ipsius deficiente, ex quibus ea quantitate velocitateque pertingere uterum sanguini non licitum est, qua, ut effundatur, decet.

IX. *Causa Proxima.* UNDIQUE hic cingunt difficultates vestigia nostra; equidemque nimis aspera via est a teneris calcanda plantis. Prius enim quam causam proximam qualicunque modo eruamus, aliquantisper theorias fluxus menstrui diversas quam brevi aequum est contemplari. Res sane a medicis maximae famae olim defunctis, et adhucdum a recentioribus acriter agitata, nondumque inter se composita. Nostreis itaque viribus consulere oportet, et animo iterum iterumque versare, quid valeant humeri quid ferre recusent. Inter hocce meditandum, menti succurrit bella et opportuna praefatio Ovidiana:

*Magna peto — quae non viribus istis
Munera conveniunt, nec tam puerilibus annis.*

NIHILO fecius hoc mihi restat solaminis, quod magnum est magnis excidere in ausis. Conandum est igitur, utpote

utpote nil tam difficile est, quin quaerendo investigari possit. Adspretis omnibus in re medica, quamvis apud me gravissimis, auctoritatibus, quae mere hypotheticae neque a ratiocinio probabili factisve deducuntur; nullum, praeter veritatem, ducem confector. "Fac bene, et ne dubites," prima est apud religiosos, pessima vero in arte medendi, regula. Hisce praemissis, vos me excusatum, Professores Praeceptoresque semper colendi, habituros spero, si Horatii sectatorem meipsum profitear,

Nullius addictus jurare in verba magistri.

NUNO ad rem: Antequam theorias hujus phaenomeni in sexu delicatiori varias in trutina ponamus et ad amussim pensemus, quaevis data, illustrandi probandi-que apertius gratia verisimillimam, praefari opus est. Et primum quam breviter verba faciemus de natura et fonte purgaminis.

1. *Natura.* HIPPOCRATES, Aristoteles, Galenusque, sanguinem menstruum purum et ex victima fluenti simillimum esse, adfensere. Comprobatur quoque opinio a Marcelli Donati experimento. Varia autem commenta summae eum impuritatis incusarunt, hominesque semper superstitioni nimium accinctos in fraudem illexerunt. In Asia imprimis exoriebatur fabula, tunc inter Arabes fovebatur, et exinde apud Europaeos ingravescebat, etiamnum usque ad hoc tempus. Multa hujusmodi apud Plinium referuntur. "De acescente musto; frugibus sterilescentibus; insitis morientibus, exustis, interventu tactu-ve mulierum profluvio laborantium; quo nihil, eo teste, magis monstrificum, speculorum eborisque fulgor con-
spectu

specu solo hebebatur *." Nuperius adfirmat bonus Verheynius, quod intuitu menstruantis halitave cerevisia fermentesceret aut flores emarcescerent. Graaffius testis est, adeo acrem esse sanguinem, qui spatulam atraret et cutem excoriaret. Mirabilius autem est quod huic sententiae suffragarentur Hoffmannus et Astrucius, assererentque balanum menstruantem subagitantis phlogosi pustulisque plerumque affici. Hortulani insuper hodie uxores filiasque profluentes, ne teneras tangant plantas, procul arcent.

COMPLURIA in sermonibus optimi nominis medicis de hac re ubique inveniunda sunt, quam quae seria refutatione indigeant, nimis ludicra. Omnia falsa ac absurda. Subscribendum est igitur parentis medicinae opinioni, quum observatione quotidiana satis confirmatur. Veruntamen, interdum fluorem crassiorem aut acriorem foetidiorumque reddi, haudquaquam inficias ibo, e. g. a muci mistione; partium fluidiorum absorptu; diutiori quam solita sanguinis in utero mora; aut a tempestatis regionisve calore fervidiori; a foemina parum munda nitidaque; in statu humorum putrescenti, inquinato; aut demum a vicinia forte foecum alvinarum diu retentorum.

OMNIBUS his simul aut in parte conspirantibus, quin fluxus quandoque impurior exeat, non est cur denegarem. Procul sit autem profanus, cui animo est ex una aut etiam altera exceptione, obstantibus naturae sapientia, observatione communi, sexum dulciorem jucundiorumque, turpi foeditatis nota per magnum vitae curriculum, eumque suavissimum, prave aspergere. Mosaicae equidem

* Plin. hist. nat. lib. 7. 15,

dem leges mulierem impuram haberi, et a communi confortio amoveri, dum flores aderant, praeceperunt: Ob physicam fortasse partim causam, partim ob moralem. Quam obnoxii erant Judaei et orientalium incolae regionum leprae, elephantiasi, aliisque morbis cutaneis, sive in literis sacris, sive in medicis parum versanti, nemini ignotum est: Ut inter alia ab exemplo Jobi innotescit*. Ultima igitur cautela, in lege civili, ne adderetur quomodocunque fomes malo, fovereturve immundities, tale mandare opus fuit: Virtutemque legi addere, nihil adeo apud Judaeos, superstitioni admodum proclives, valeret ac honesta religionis observanda umbra.

Hoc autem argumentum, pro praesenti, theologis derelinquo concinnius dirimi; tantumque subjungo, quod purae consiliis religionis melius inserviret forsan, si mandata divina, quae elucide explicari nequeant, penitus praetermittenda essent. Conditoris est certe dirigere, hominis directa observare.

2. *Fons.* De origine purgationis olim ac nunc variatum est sententiis. Sub iudiciis hodiernis lis est, num ab arteriis vel a venis, num ab utero an vagina, effluat sanguis. Hisce disputationibus explicatius immorari abs re alienum foret; idcircoque opinionem propriam, auctoritatibus summi ponderis suffultam, solum quam paucis addemus verbis.

ARGUMENTA sua deducunt fautores venosi praecipua ab exemplo haemorrhoidum et lochiorum certe a venis erumpentium; a nigro sanguine dum supprimitur

C

fluxus

* Levitic. cap. 15. &c. Mead's works, p. 591. &c.

fluxus in venis ad oculos stagnante ; et demum ab ostiis venarum magis patulis quam ab arteriis expectare possis *. Multa, quae contra objicias, in procinctu sunt. Plurima tamen de haemorrhoidibus per venas effluentibus ultro citroque jactantur medici : Nihil nobis Sole meridiano clarius est, quam quod arteriarum lumen auctum aut ruptio, pro sanguinem in cellulosa membranam effundendo, viam concedunt ; hinc phaenomenon haemorrhoidalium inferenda est ratio. Hoc verum esse fere extra controversiam sunt cadaverum sub haemorrhoidibus extinctorum Monrois aliorumque extispicia. Ille etenim, vir magnus, Monro Praeceptor noster carissimus, cujus laudes longe lateque jam merito evehuntur, altioresque sunt quam ut postulent orationem, sanguinem in membrana cellulosa congestum, et tumores, vulgo dictos, haemorrhoidales itidem formantem, reperiēbat. Lochia profluire ex fonte eodem, quo menses, arteriis scilicet, nihil est quod nobis aliter videtur. Ob moram postremo longiorem, quam par est, in vasis uterinis, et ob pressionem undequaque auctam, cruor interdum in venis stagnare, easque distendere, forsā conspiciatur.

Non desunt e contrario argumenta arterias originem esse sanguinis prorupturi comprobare. 1. Liquor primo profluvio serosus distillat, quem pedetentim humor

* Pro venis venosive appendicibus extant Bauhinus, Highmorus, Bohnius, Rumlerus, Venas uteri menstruales aut simplices se vidisse Voelterus asseverat. Verum enimvero an venosae appendices Astrucii revera existant, plurimi graviores acutioresque adhuc dubitant, et etiam denegant anatomici.

mor subflavus rubriorque excipit, dum sanguis evadit purissimus. 6. *Æquilibrium*, ut ita dicam, sanguinis circulatorii arteriis eo vitæ tempore incumbit, ut modo in aprium proferetur. 7. Haud verisimile est quod natura venarum ruptionem toties efficeret periculofam, quandoquidem arteriarum dilatatio exhalantium adeo adposite omnibus phaenomenis responderet. Nam, quare venae, semel ruptae, sine magno fluidi vitalis dispendio iterum adunarentur, nulla patet ratio. Huc spectat natura ipsa exhalantium, procul dubio vi quadam musculari pollentium, et inde, diffensione concessa, statum restituentium priorem. 8. Auctores ne quidem minima auctoritate fideque, villos eos exhalantes arteriosos in utero manifestos esse, et ostia capillaria arteriarum uteri menstrua fundentia, se vidisse oculis, et fetas in ea introduxisse, testes sunt *.

Ex quibus omnibus inferre in animo est, per arterias exhalantes effundi sanguinem, et, iusta effusa copia, eas denuo ad pristinum redire tonum.

POSTERIOREM purgaminis scaturiginem exacte perscrutari non tam valet, quam hanc; quippe priori magno-pere insistit ratiocinium mox offerendum. Argumentis vero utrinque, quibus mutuam defendunt sententiam physiologi, an scilicet ex vagina vel utero exeat sanguis, ob oculos positus, et inter se diligenter compositis, nobis prae-lucet, plerumque sedem esse fluoris uterum uterive saepius fundum; rarioribus autem in exemplis, vaginam,

3. *Quantitas sanguinis omni menstruatione amissa.*

Hip-

* Kazu, n. 199. Meibom. mot. sang. n. 48.

Hippocrates affectatorque Friendius, copiam per menstrua dimissam, in sanis adultisque, vulgo unciiis viginti aequalem esse computarunt; quibus congruunt duae Atticorum haeminae ab Hippocrate assignatae. Quorum hujus (Friendi) medicorum sententia, potius ab aphorismo Sanctorii hypothetico quam ab observatione acuta, exprompta fuisse, mihi videtur. "Corpora nempe virorum sana et moderatissimo victu utentia, singulis mensibus fieri solito ponderosiora, unius scilicet duarumve librarum pondere," apud Sanctorium refertur, "et redire ad consuetum pondus circa finem mensis, sed facta crisi per urinam copiosiore vel turbidiore."

Huic vero conclusioni repugnant staticorum nuperiorum, veluti Keilii Gorterique, observata; ex quibus discimus corporis pondus quotidie variare pro ratione ingestorum et egestorum, nihilque talis accumulationis, qualis meminit Sanctorius, observari posse. "Utcunque," inquit Keilius, "evacuationum rationes inter se a variis causis mutantur; in saluberrimo tamen corporis statu omnium egestorum summa omnium ingestorum summae aequalis est." Nullam quoque naturae certam adesse normam in hac re, sed quam maxime fluxum inveniri corpus humanum, docent experimenta Gorteriana.

NULLA itaque fides, ut puto, in Sanctorii aphorismo reponenda est, neque in quantitate tam larga effusa. Quippe cel. Haenus, Austriaca etiam in plaga, per tot lintea, quot madore sanguineo prius noto tangebantur, copiam ad veriore reduxit calculum. Unde concludit illustris ille vir, "nonnullas foeminas menstruo tempore

pore tres uncias sanguinis dimittere; alias quatuor, quinque pauciores esse, semilibram, raras admodum quae uncias decem evacuant, nisi uteri quopiam defectu laborarent *."

EIDEM assentiunt copiae vulgari, scilicet unciarum quatuor aut quinque, Smellius †, Dobsonus medicus praeclarus Liverpooliensis ‡, Youngiusque noster. Hallerus auctor est uncias sex vel octo tantum prius emitti, quam, arteriarum vi elastica iterum exserta, diametrisque contractis, ut solitum, liquor transmittatur tenuior §. Denique, Boerhaavio ipso teste, sanguis menstruus nunquam ulli sanissimae foeminae ad libram integram fluit †.

QUAE omnia collecta commonstrant non adeo copiosum esse profluvium ut veteres, et qui affecuti sunt eos, voluerunt, sed ob multa admodum variabile. Quo calidior enim regio seu tempestas, quo otiosior lautiorque mulierum vita, eo citius uberiusque prodeunt catamenia.

4. *Signa purgationis erupturae.*—Summus est inter auctores gravissimos, quorum omnes, opusculi prospiciens in finem, haudquaquam nominabo seorsim, pene consensus, saepissime ita se habere symptomata, purgamentum praegressa, sequentia. Ante primam eruptionem fugit roseus genarum rubor, friget corpus, atque subviridis expallido

* De Haen. rat. med. p. 4. cap. 6. p. 204. † Smellie, vol. I. p. 108. "The catamenia rarely exceed iv ounces, except when they flow in too great quantity." ‡ Dobson, diss. inaug. de menstruis, Edin.

1755.

§ Hall. pr. lin, § 861.

† Boerh. prael. ac. v. vi, p. 70.

pallido cutem totam occupat *. In peripheria corporis adparet subsidencia partium et exinanitio vasorum, cum adspectu pallido et constricto †. Periodo quoque prima, humor serofus albicans effluit, etiam aliquot mensibus prius, quam sequitur sanguis; et tunc guttulae tantum pauculae sanguinis, lintea vix tingentes, excernuntur ‡. Signa retenti circa vasa hypogastrica sanguinis extant; dolor in lumbis et in venae cavae sede ad pelvim continuatus; lassitudo crurum, et partes utero vicinae praeter alia magis dolent §. Febricula, quae ex horrore, lassitudine, pulsuque citiori, noscitur, per saepe puellam invadit.

Moschio fatis iuste addit, quod "mammæ turgent; pondus circa pubem cum quadam prurigne sentiunt; pigrae fiunt; gravedinem in renibus percipiunt, aliquando et dolorem, interdum et fastidium et nauseam patiuntur; pluribus tensi rigent in cervice tendines musculorum; aliis dolet caput."

ANTE mensium fluxum, inque mensibus, venae spermaticae tument, et uterinae, et universus uterus crassior est tumetque †. Durat fluor, prae habitu, diutiori aut breviori tempore. In universum longius in delicatioribus, hisque quae luxu ignaviaque diffluunt; citius evanescit in exercitationi deditis rigidioribusque; pluribus autem tertia quartave die finitur.

5. *Plethorae descriptio.* QUANDOQUIDEM duae tantum theoriae de causa catamenion apud medicos po-

* Boerh. prael. vol. II. p. 299.

† Junck. cons. med. tab. xiv.

‡ Aristot. Boerhaav. multique alii.

§ Friend. Em. p. 482.

† Galen. Littre, Verheyen, Mauriceau, Puzos, aliique,

diffinitum hodie vigent, generalis nempe et topica plethora; ut inanis opera de lusu verborum evitetur, quam clare et honeste signa plethorae generalis verae, vel, ut truncupat Galenus, ad vasa depingere nos decet. Ea-que immo ab auctoribus, qui generalis plethorae doctrinae acriter favent, colliguntur. Cel. Stahlius, et qui sua vestigia presserunt viri, plethorae studio maximam impenderunt operam, pressiusque ad amussim, quam alii, eam explorarunt. Idcirco Junckeri, ex discipulorum grege suorum, verbis de hac re utemur.

“A bona valetudine et robore; florido rubicundo-que faciei colore; adpetitu optime sibi constanti; pulsu plerumque magno et pleno; torpore, lassitudine, ad motum levissimum; oculorum humiditate fere continua; sudore facili; frigoris et aestus sensu singulari et prompto, maxime in foeminis quae saepe in capite frigus persentiscunt, ac si glaciei frustum incumberet; indicatur plethora†.” V. Suietenius adnotat, “Magnam adesse rubedinem in toto corpore, maxime conspicuam in oculorum angulis, palpebris internis, adnata oculorum tunica, naribus internis, ore, faucibus, labiis.”

Theoriae diversae Purgationis Menstruae.

X. Luna. APUD antiquos primus extitit Asclepiades, causamque menstruorum in Lunae imperio quae-sivit. Pedetentim efflavit animam haecce theoria, donec

† Junck. Conf. Pathol. T. V. III,

eruditissimus recentiorum medicus, Meadius, ad vitam denuo revocavit. Is vero, plus honestati fideique hominum, vae innixus, quam par est, hoc inter multa alia rerum phaenomena nimium fragili fundamento extruxit. Sufficiat pro tempore Lunam pro causa penitus evertere, si asseramus, mulieres ubique gentium omni Lunae phasi circuitusque periodo menstruari.

XI. *Fermentum*. Priori evertae successit chemica cujusdam fermenti, quovis mense effervescentis, et in forma catameniön erumpentis, conjectura. Chemia scilicet tunc temporis in rebus medicis florere coepit, et omne, quod antea in systemate animali obscurum fuerat, per acidum et alkali jam expositum est. Si autem praemissa neque probata, neque vera sint, ut logica utar phrasi, ratiocinatio, hisce incumbens, e necessario corrui.

XII. *Oestrum Venereum*. HANC theoriam, tametsi paulisper intempestive quoad temporis ordinem, jam quoque refellere conabimur. Mechanica etenim aut hydraulica, et plethorae generalis doctrina, adeo inter se connectuntur, ut commode sejungi nequeant.

RECENTIORES medici, tot tantisque in hac re indaganda difficultatibus oppressi, ad oestrum venereum, phaenomena explicatius enodare, confugerunt. Catius nescio quid loquitur de "phlogose voluptueuse," quamvis putredinem cursusque exinde menstruos producente ‡. Emmetius in eandem accedit sententiam, scilicet, quod sanguinem, prius in sinus cellulosos emissum, concubitus desiderium ardens excludit ||.

‡ Le Cat. nouveau système sur les menstruations des femmes.

|| Emmet. nova theora mensium.

ARGUMENTA in hunc cardinem praesertim vertunt, mulieres nempe falaciores citius et copiosius menses perferre, liquoremque, purgationi foemineae similem, ex brutorum pudendis, dum orgasmo titillantur venereo, stillare.

HUMORIS autem mucosi, forsan maculis interdum cum sanguineis permisti, expressio, quando vere redit ossibus animantium calor, menstruationis larvam minime gentium induit. "Vereor omnino, inquit Hallerus, ne sanguinis sub tempora cupidinis venereae, in animalibus diversis, exstillatio, pro menstrua purgatione habita sit; et tamen etiam haec raro occurrit." Insuper haudquam veritati convenit morali, tam stabile fixumque profluvium desiderio animi, adeo sibi parum constanti, parere. Et, hac causa concessa, saepius proflire menses, quam observatio nos docet, revera suspicandum est. Multas esse mulieres, quibus cessarunt flores, veneris voluptatum avidas, nemo est qui dubitat. Puellae etiam quae ante pubertatem menses patiuntur, oestrum venereum nondum norunt, neque raro nunquam in vita sua ullum perceperunt, si Hallero credamus. Novit plures V. Suieteni, gnarus ille senex, procul dubio in experientia longa probe versatus, rite menstruant, quae in venerem segnes maritorum evitabant complexus morosae.

UNDE constat, appetitum venereum huius phaenomeni nodum solvere nullo modo posse.

XIII. *Plethora generalis.* Huc pertinet tota apud physiologos summae famae fere omnes hodiernos contro-

versia : Hic itaque labor, hic opus, elaboratius intendenda sunt. In hac re pervestiganda, ea veritate et modestia, qua teneros decet annos, eoque pondere et perspicuitate, quae disceptantium sunt, plethorae argumenta sistere summa ope nitimur.

ARISTOTELES olim Galenusque causam menstruorum in sanguinis abundantia (το περισσώδες) posuerunt. Quorum sententiam sustinuerunt medici usque ad hoc tempus spectatissimi. Mechanicis ratiociniis mathematicisque in medicinam receptis, phaenomena mensium demonstrationis purae legibus subijcere nimis temere credebant fautores. Mechanicorum familiae medicorum, quorum nomina mentione digna sunt, attinent Pitcairnius, Freindus, Boerhaaviusque. Hallerius ipse et V. Suietenius potius plethorae topicae quam huic favere nobis videntur.

INSISTIT plethora argumentis sequentibus.

1. Mulieres citius, quam viri, ad corporis incrementum perveniunt, et tunc temporis concipere, foetumque conceptum nutrire, aptae sunt. Unde patet tantum sanguinis in iis confici, quantum corpus proprium hominemque nascentem alere idoneum fit. Sanguinis ista redundantia, dum gestet mulier, per menses excernitur.

SIMSONUS e contra et V. Suietenius corporis *augmentum* eo tempore occurrere, quo menses prodeunt, negant. Accipe verba Simsoniana : "I have been at pains to inquire into this, and find the fact every where contradicted; the growth never being more remarkable than
" after

“after this time, at which the body becomes every way
“more healthful, while, before the commencing of the
“discharge, all the actions of the body languished †.”

PORRO, si concedantur ~~nam~~ etiamque plethora, exinde oriens, plethorae propriae uteri doctrina minime ab iis infirmatur. Quia postea innotescet, plethoram quandam in congestione topica creanda multum valere, etsi ab unica causa longe abesse. Incrementum autem adeo a staminibus primariis fibrosis, in sexus alterutrius rudimentis formatis, pendet, ut summa in hac re diversitas conspicienda est, nihilque hinc certum stabiliendum. Sexus idcirco delicatior citius, quam alter, pubescat; at, quod plethora nunc specialiter superveniret, ne quidem e necessario inferendum est.

SANGUINEM menstruum quoque solummodo, et per se, ad foetum nutriendum destinari, nihil est quod animum ad credendum inducat. Ex antea observatis de quantitate amissa, tres sanguinis librae huic proposito ad summum inserviunt; quae, si cum ponere foetus comparerentur, jamjam in lucem editi, haudquaquam sufficiunt. Usus itaque alius sanguinis menstrui quaerendus est, et quo ad generationem accommodatur; quem posthac explorare adgrediemur.

RESPICIENDUM est quoque ad auctam uteri magnitudinem crassitiemque eadem tempestate naturali parem, quae egregio sanguinis dispendio indigent, ut distensio adeo insignis subsidiis ministretur. Placenta ipsa nutrienda est. Unde tota sanguinis menstrui accumulatio hac via disperdi queat. Quinetiam observandum sit, multas

† Simson's System of the Womb, p. 10.

extare mulieres, ab auctoribus memoratas et quotidie conspiciendas, quae olim purgamen passae, sed ob causas varias diu eo destitutae sunt, tametsi integritate fruuntur, sanasque proles parturiunt. In his foetus certe nihil sanguini menstruo debet. Neque haec res nostrae sententiae quondam prolatae refragatur. Nam ibi tantum disceptabatur menstrua, vel aliquid simile, semel quidem fluere ex natura necesse fore.

2. ISTA fluidorum redundantia, ab incremento maturiori ortum ducens, in aliis vitae stadiis minori perspirationis aliarumque id genus secretionum difflatione fovetur, purgatioque abhinc sustentatur. Veluti liquet ab insigniori foeminarum, quieti gulaeque indulgentium, prae robustioribus, et quas liquefiunt sudores.

HUJUSCE veritatem argumenti demonstrare hactenus multis opus est experimentis. Quod foeminae minus, quam viri perspirent, nulla, quantum legi aut audivi, probant statim. Etiamque quod mulieres, luxui voluptatibusque addictae, plus sanguinis boni retinent, et manifestiora plethorae signa, antea praemissa, ostendunt, quam succulenta sanaque rusticana, adhuc sane ampliatum est iudicium. Secundum vero leges oeconomiae animalis, si alia, praesertim serosa, minuatur secretio, per aliam extemplo egressum invenit. Perspiratione sicuti ipsa coercita, urinae copia halitusque pulmonaris augentur, et mutuam inter se vicem praestant excretiones serosae. Et ferositatem excrementitiam sanguinis retentam meliori parti aut plethorae quid famulari ne quidem rationi factisque convenit. Praeterea, in mulieribus magis

gis sedentariis, ingesta egestis quam adposite plerumque quadrant. Quo enim minor est motus, eo parcior in genere victus. Cullenus optimus noster rite animadvertit non colligendum esse massae generalis humorum statum ab excretionibus quibusdam auctioribus, ut Gaubius afferit (282.), sed magis a ratione qua se mutuo habent ingesta excretionisque diversae. Sanctorius dudum testatus est, perspirationem magnopere per sudorem profusum debellari. Vulgo justeque fertur, quod mulieres in genere potu parciori, quam viri, utuntur; ex quo forsan parcius perspirant. Praeceptor, quem modo nominavimus, pro testimonio ejusdem rei adest. Is etenim, suis verbis ut utamur, minus fluidi magna parte hominum ingerit: Nulla autem signa plethorae seu sibi sive aliis adparent; e contra, ob rationes quasdam, suspicatur fluidiorem esse sanguinem. Nihil ergo probatum, a priori ratiocinio, confirmandi gratia perspirationem minutam copiam boni sanguinis augmentare, extat. Unde facta consulamus, necessum est.

REVERA foeminas habitu strictiori, laboribusque ciboque crassiori consuetas, satis constanter tum ad normam, prout copiam, purgari observavit Youngius noster.

IN regionibus quoque a Sole ardentiori, verticali, adustis, in quibus plus perspirati per cribrum cutaneum dimanant, menstruationes adauctas esse supra notavimus: Ut etiam eadem quae detinent perspirationem, pariter plerumque fluxum menstruum, causae, sicut frigus, &c. Obiter hic rogare licitum sit, an macilentae jusculeorum proles, terras fervidiores colentes, magis opipare epulantur,

tur, atque indigena nitida, pulchraque, Britanniae? Tamen ocius copiosiusque patiuntur menses illae.

HISCE demum adde, puellas constitutione laxa sanguinem rubrum non evacuare, sed liquorem ferosum*. Verendum est equidem ne plethorae antistites praejudicati, pro vera sanguinis redundantia, nimiam adipis fatuam acceperint. Discrimen autem quam religiose observandum. Pathologi enim docent, foeminas lautissime victitantes, ut in universum sexum molliorem, potius pinguedinis quam sanguinis boni excessu laborare.

ERGO in totum aliter inquirendum est, quo fit, ut foeminae luxuriosiores, &c. citius abundantiusque profluunt, si factum admittas, quam per plethoram.

3. PLETHORA esse causa indicatur a symptomatibus et haemorrhagiis, ab omni fere corporis parte erumpentibus, cum retinetur profluvium. Talia signa sunt gravitas totius corporis, lassitudo, dolor capitis, &c. quae omnia plethorae pedissequa sunt: Etiamque ulterius a menses, graviditatis lactationisque temporibus, cessatione.

SYMPTOMATA quaelibet menstrua obstructa plethoramque simul comitari facile concedimus; compluria vero abesse nemo, qui admodum perfunctorie invicem ea componit, aequae facile negabit. Singula singulis utrobique ex adverso obstare prorsus inane fore habemus; propterea quod fere caeco, ea levissime comparanti, perspicua est differentia. De haemorrhagiis vicariis nihil hic amplius addemus, quam quod, ut opinio fert, aequae simpliciter ac luculenter ex altero rei conspectu causa in lucem

* Holler. in Hippocr. aph. 36. Sect. 5. Haller.

lucem proferatur. Unde plethoristarum causae ne hilum quidem magis suffragantur sanguinis vice menstrui effusiones, quam alteri. Quod dictum fuit de haemorrhagiis, ad obstructionem purgationis exponendam, dum lactant gestantve mulieres, juxta concinne accommodetur.

4. UTERI structura laxa plethorae jamjam enatae expulsionī optime inservit. Ex hydrostaticis enim patet, fluida illuc ruere, ubi minus resistitur, et, si fluidorum pressio, quod obstat, subruat, effusio consequatur necesse est.

RES fere eo modo se habere in utero comprobatum est, a majore aortae descendētis infra emulgentes lumine, et minori robore in foeminis prae viris aliisque quoque corporis foeminini partibus; a venarum diametris in utero vicissim minoribus; a tunicis earum firmioribus; a valvularum absentia; a compressione laterali pene nulla; et demum ab erecta hominis figura. Omnibus his symbolam mutuam conferentibus, humorum unda versus regionem prae reliquis uterinam irruet, vasa lateralia dilatabit, &c. corpore ibi discedet. Postea, plethora aliquatenus amandata, vasa exhalantia, vi contractili praedita, tonum priorem iterum restituunt, fluidorumque pressioni minutae plus obstant. Unde cessabit profluvium, donec accumulatio eadem generalis rursus phaenomena eadem resuscitet. Purgatio hoc modo tamdiu durabit quam plethora compagesque extremorum uteri mollis eandem inter se rationem observabunt.

HANCCE theoriam admodum simplicem speciosamque esse

esse haud fane dissimulandum est : Pariter autem causam congestionis topicae ea agit, etiamque huc commodius apponi queat.

5. PROFLUVIO jam recte pro tempore quolibet constituto, plethora adminiculo est illi; veluti constat a virorum plethora periodos temporis statas observante, et per sanguinis consuetam educationem evanescente. Esto. Plethora similis, oculis obvia, alterum quoque sexum a solitis generalis sanguinis abstractionibus invadit; verum ad tempora menstrua nihil attinet. V. G. si foeminae in usu fuerit sanguinem e brachio semel in anno vel etiam in mense, uno aut altero die ante purgamen, amittere; necessitate eadem venaesectionis, caeteris paribus, exacte eodem proximi anni mensisve stadio opus erit, quamvis catamenia inde minime perturbabuntur.

6. DUDUM dictum fuit, et ab experimentis Halefianis nuper demonstratum, foeminas magis, quam viros, plethoricas esse, aliisque haemorrhagiis obnoxias, ob ignaviam et habitum laxiorem. Experimenta adhuc quidem nimis pauca sunt hanc adfensionem extra dubium sistere: Et admodum incerta sunt omnia, quae sanguinis copiam absolutam in C. H. ad unguem dijudicare instituta sunt. Nimiumque frequenter, quod sincere dolendum est, in hisce rebus arduis terminos veritatis justos torquere, ut theoriam dilectam aliquo instruant facto, auctoribus mos est. Haemorrhagias alias activas, si eas quae a menstruis scaturiunt excipias, sexui solenniores esse acceptiori, mea quidem angusta observatione quolibet valente, nunquam adnotavi. Theoria habitus laxioris

ris profecto nil tale famulatur. Quo enim in genere laxior fibra, eo infirmior vis nervosa est. Unde eadem, ac in aliis, in tali habitu obtinet ratio inter vires motrices resistentiamque extremorum.

XIV. PRÆCIPUA hæc sunt plethoræ fautorum argumenta, quatenus ex scriniis eorum excerpere nos penes est. Et, si forsan aliqua intacta restent, minimi interest, quando difficultates, quibus laborant, in medium plenius expromuntur. Præter ea, quæ in transcurso leviter antea attigimus, varia gravioraque adhuc in penu supersunt phaenomena, nostro quidem iudicio, per plethoram minime illustranda.

1. SYMPTOMATUM, plethoram inter purgationisque sive primæ sive cujuscunque venturæ signa, dissimilitudo; ut antea, notavi.

2. PALLESCUNT prægnantes plerumque; nauseant, vomituriunt, et nulla cibi communis aviditate ducuntur, sed pica laborant primis graviditatis mensibus: Et, ut Hippocrates ipse testatus est, oculos cavos, contractos, lividiores habent; redit autem integritas quando grandescit foetus, plusque alimenti requirit.

3. MULIERES prima post partum periodo, quamvis lochia profuse promanarunt, plus sanguinis evacuant, quam solito *. Necnon macie, inedia, tabe, consumptæ satis constanter purgari memorantur. Si forsan contra objicias, hoc esse amenorrhoeæ symptomatice exemplum, a solutiore fluidorum solidorumque crasi exordi-

E

ens;

* Levret, p. 147. Emet.

ens ; responsum reddo, quod in hoc statu aeque nunquam non profluerent menses, ac solita periodo.

4. FOEMINAE aliquo artu privatae, non eo frequentius menstrua patiuntur *.

5. FLUXUI retento succedunt, solita periodo, menstrua, ut nuncupantur, molimina, sive signa eadem, quae profluvio revera effundendo comites se adjungunt. Ea autem elapsa periodo, sine minima evacuatione symptomata evanescunt. Haec molimina multoties ipse equidem diligenter notavi.

MENSES quibusdam clanculum obrepunt, nullo praegresso symptomate †.

7. PONE plethoram unicam et per se solam efficientem causam, eadem sane remedia, quae plethoram debellant, menses eadem ratione averruncarent. Inter quae prima extat V. S. Experientia autem duce, res aliter evenit. Simsonus ingeniosus ita verba facit: "I refer to the
"candour of every practitioner, if ever they were sensible that drawing blood in the interval protracted the
"flux one day. For my own part, I have been witness, with different surgeons, of two, four, nay, in one instance, of ten pounds of blood being taken between
"two periods, without protracting the interval. The flux continued regular, as before, for some months after. The same observations apply to purging and
"fasting, which have no influence to alter this flux, except when all the powers of the body decay ‡." Eadem

* Emet. p. 50.

† Apperley, p. 6.

‡ Simson, lib. cit. p. 9

dem eodemque eventu conspexit Youngius noster. Cel. Hoffmannus liberiores fluxum *V. S.* vulgo sequi adfirmat. Dodartus, Quesnaius, Keiliusque una voce exclamant, quod copia sanguinis, menstruo tripliciter major, per *V. S.* amissa, paucorum dierum spatio omnino reparatur. Quanto citius restitui oportet purgatio menstrua, cum quasi guttatim corpore exprimitur? Unde profecto mulieres, cheu infelices! profluvium, iis adeo ingratum, nunquam non inquinaret.

8. ALTERA etiam difficultas, cui obnoxia est plethora, ab Auctoris naturae bonitate sapientiaque expromitur. An beneficentiae divinae consentit teneriorem hujusce orbis terrarum partem statu morbofo, vel huic proximo, per optimum vitae stadium, discrucari? Ingruente tunc temporis, sub mensium nempe cessationem, senectute, quae, secundum Terentium, morbus est ipse, mulieres equidem omnium animantium miserrimae forent.

9. POSTREMO, si a causa et effectu ratiocinemur, et ab ordine, quo semper alter alteram excipit, e necessario axiomata sequentia pro veris admittenda sunt.

A. SIGNA plethorae manifesta perpetuo purgamen praecire deberent.

B. PLETHORA, sicuti plethora sola, iisdem evacuationibus sublevaretur.

C. CONTINUO fluere mensis dum adesset plethora.

INCASSUM vero phaenomenis hisque axiomatibus inter se convenit. Ergo ex omnibus, quae antea dicta sunt, nobis fas sit concludere, plethoram unicam, et per se, absque alia causa pedissequa, sive primi sive futuri purgaminis theoriam eruere nequaquam posse. Objiciunt plethoristae,

plethoristae, quod leges habitus, postquam plethora semel et iterum fluxum creavit, absente causa primaria, sufficiant phaenomenis excitandis. Caeterum consuetudo nihil amplius plethorae favet, quam doctrinae congestionis topicae, modo adgrediendae. Et consuetudo nequid certe valere potest, primo profluente muliere.

XV. *Plethora Uteri propria.* PLETHORA generali, quantum mihi in manu est, subversa, ad alteram causam decurrendum; expendendumque est, an per hanc difficultates concinnius solvi possint. Hac in re indigitanda optimam quidem spem affert plethora topica, quamvis ad omnia forsitan, quae objicienda sint, respondere nequeat. Si autem congestionis causas speciales ad amussim perscrutaremur, ultra fines opusculi talis e necessario aberrandum foret; quoniam doctrina incrementi et diversarum corporis partium evolutionis huc spectat. Hanc autem minime vitandam, quout factorum, alibi probatorum, catenam quam breviter percurreremus.

I. OBSERVATO a prima origine homine nascente, factum admittimus, alias corporis partes prius, quam alias, vel quam alias perfecte, formari. Inter has primum insignius prodit se genus nervosum, etiamque, quae ab eo potissimum pendent, viscera. Ante omnia, quae in futurum adnotanda sunt, vidit Youngius noster illustris, cerebrum, cerebellum, medullam spinalem, oculosque micantes veluti parvulos, instar gelatinae, globulos trementes. Haec quoque ipse, microscopii ope, in embryone bimestri, clarissime conspexi. Verum non ad rem hic attinet longius verba facere, num partes omnes
simul

simul et semel existant, necne. Sufficiat, quasi factum, afferere, quod aliae ante alias statum perfectiorem obtinent. Caput et superiora in foetu, ut quoque in aetat infantili, magis conspicua sunt, quam olim, pro ratione, extremis, praesertim inferioribus, citiusque ~~axipen~~ adtingunt*.

2. In vitae initio truncos magnos venosos prius, quam arteriosos, dignovit Hallerus. Systema venosum, dum adveniat ~~axipen~~, majori densitate roboreque gaudere, comprobant plurima ill. Wintringhamii experimenta. Hoc quoque tempore fluida rivis plenioribus per vasa volvere quam in aetate decresciente, insignique ratione pro solidis abundare, omnes consentiunt. Cor etiam irritabilius est, ut ut musculosae partes in universum. Conspirantibus simul his viribus, incrementum progreditur. Quando ab impetu fluidorum constanti, corporis motu adauctiore, et ingestis crassioribus, solida eam densitatem et resistantiam, quibus melius fluidorum momento et copiae obversantur, consciverunt, fastigium vitae audit.

HAC in conditione fluidorum solidorumque exquisita, fluctuante, constat diathesis phlogistica et haemorrhagica, quae secundum Hippocratem persistit ab anno aetatis decimo octavo ad trigessimum quintum. Sub hoc tempus, scilicet aetatis an. 35, ab experimentis ejusdem Wintringhamii arteriarum tunicae, prae venarum, densiores fiunt, et systematis libramen in venas subvertunt. Jamjam cito pede accedit senectus: Cor aliasque musculosi generis portiones deferere incipit irritabilitas; vascula

* De hac re confer Hallerum in pr. lin. § 900. et el. phys. lib. xxix. sect. iv. vol. 8.

scula multa excretoria excoecantur, et tota solidorum compages durescit.

3. Ex hoc prospectu oeconomiae animalis initii, incrementi, *auxens*, et decrementi compendioso, ni fallor, sat bene intelligitur tota generalis haemorrhagiae activae, strikte sic dictae, stadiis vitae variis propriae, doctrina. Hinc patet ratio plethorae arteriis incumbentis in primis vitae partibus usque ad quandam aetatem; venis autem ultra hanc. Ineunte vita, fluidorum unda caput petit; unde enaribus, ob substantiam spongiosam ibi et laxitatem, sanguinis profusio accedit, pueritiae adeo familiaris. Circiter *auxens* flumen humorum viscera, quae cum toto systemate colluctantur, praecipue inviset, veluti pulmones; ad quos dimidia pars nunquam non demittitur. Idcirco haemoptoe hanc periodum adfligit. Senio demum ingravescente, sanguinis pondus sustinent tubuli venosi. Quamobrem viscera, ex structura praecipue venosa conflata, haemorrhagiis ansam praebebunt: Tales sunt haemorrhoides, haemorrhagia cerebri Hoffmanniana, seu vulgaris apoplexia sanguinea.

4. OMNIA animalia cum vasis inferioris corporis exiguis et pelvi fere nulla nascuntur. Sensim pelvis expanditur, et vasorum uteri evolutio, vel anatomico experimento confirmatur. Nam infantis uterus pauca et nullam admissura ceram vasa habet: Idem, quando pubertas explicuit arterias, et numerosis et magnis, post injectionem, vasis exornatur*. Ab experimentis etiamnum, quae cl. Wintringhamius, ob rationem aortae descendens in alterutro sexu statuendam, peregit, sequi-

tur,

* Hall. cl. phys. v. 7 p. 28. p. 164.

tur; "in foeminarum aortam inferiorem majori celeritate sanguinem advenire; ex ultimis arteriarum eundem sanguinem per minores et densiores proportionem venas difficilius redire: Retineri ergo diutius in angustiis nascentium venarum uteri: Sive *uterum foemininum* ita factum esse, ut in eo facile *plethora peculiaris* nascatur *." Eodem, quo perfectior sit uterus, tempore, in altero sexu organa, generationi inservientia, evolvuntur augmenturque mole, et muniis, a natura institutis, fungi apta deveniunt. Jamjam formosa puella, haecenus os rubore suffusa, tempestiva viro, definit matrem sequi.

5. VERISIMILE est admodum, omnem partem, musculoſa natura praeditam, primo creatam, irritabiliorem esse viribusque impulsis minus obstantem, quam cum dureſcit solidiorque fit. Hallerus hoc verum esse de corde auctor est. Fibra muscularis, dum extenditur, sese contrahere renititur, et etiam contractio incipit donec vis distendens applicari perdurat. Caeteroquin, distensio quasi stimulus agit †.

QUANDOCUNQUE obstaculum aliquod, ne libere vis nervosa ad diversas partes transmittatur, repugnat; in aestheterio sensatio molestiae creatur, qua vires systematis ad resistantiam actionisque difficultatem instigantur. Unde MOLIMINI HÆMORRHAGICO origo, si plenitudo vasorum in quovis viscere molestiae causa sit.

6. Ex hisce factis quodammodo ad haemorrhagiam menstruam scrutandam accingimur. Sororiente puella, versus uterum fluenta sanguinea intenduntur, vasa explicantur,

* Hall. el. phys. l. 23. f. 17. vol. 7.

† Cull. phys. inst. § 83.

‡ In hocce argumentum attente expende, Gaub. path. § 686.

plicantur, pressioni cedunt sensimque dilatantur. **CONGESTIO** undique abhinc in uteri substantia evenit. Sanguis cum difficultate gyrum ibi transit. Molesta sensatio in mente gignitur. Spasmus corporis superficiem occupat, cerebrum vires suscitatur, et febricula accenditur. Horror, rigor, lassitudo inferiorum, refrigeratio, pulsus crebrior, &c. hanc adesse denotant. Plerumque, his signis stipata, prorumpit effusio prima, vasa uterina extrema, jam onere sublevata, vi contractili aequipondium toto systemate redintegrant, et sistitur profluvium.

Hinc constat naturae simplicitas Auctorisque sapientia. Uterus, instar viscerum aliorum, eo vitae tempore, quo munia peragenda sunt, eodem modo evolvitur. Nulla autem adparet a priori necessitas plethorae insignior, ut perficiatur haecce evolutio, quam quae adesse ad alia viscera explicanda debet. Hac quoque tempestate reliquae corporis partes dudum formatae consolidataeque sunt, quae densiores fluida istorum impellent, ubi laxiora sunt vasa: Hinc ad uterum modo evolutum, congestio e necessario producit, et phaenomena congestionis in genere, seu haemorrhagiae, consequentur. Molesta sensatio vires vitales praegravat, contrahitur cutis, ob sanguinis motum ibi deficientem, spasmus insurgit, cerebrum renititur, actionemque cordis intendit, humoresque congestos cum febre expellit. Nam cordis actio humorum per extrema propulsioni, in optima etiam sanitate, omnino necessaria esse nobis videtur; potissimum autem exferenda quando humorum aucta moles, quavis parte congesta, ejicienda est. Unde perspicitur causa finalis quare

quare febricitat aegrotat. Hoc in modo febris in genere haemorrhagiaque progrediuntur, quas copiosius pro praesenti haud nostrum est prosequi.

Ex hac simplici purgationis primae imagine, ut spero, pleraque phaenomena sat manifesto enodentur: V. G. Languor, lassitudo, gravitas generalis, aliquando cephalalgia, aliaque signa corporis totius affecti, pro causa agnoscunt sensationem in animo molestant et difficilem quasi functionum cerebri actionem. Talis ex corpore nascitur anxietas quando aliquid intus *naturae* conatibus magnopere resistit; ut tubi intestinalis torpor; lotii, perspirabilis, sputi, &c. cohibitio; tametsi nulla plethorae symptomata urgeant.

HAUD admodum dispar anxietatis sensatio ante mentem opprimit, quam eruptura sunt varia exanthemata. Accipe exemplum unum: Quis ignorat quantum molestiae jactationisque subeant aegri, e vestigio, priusquam conspiciendae sunt pustulae variolosae; quantumque, iis adparentibus, duodecim in numero etsi non pluribus, sublevetur aegritudo?

NIHIL autem merito adeo exiguae materiei copiae committendum est; magis immo systemati nervoso, eo de quo diximus modo turbato.

COLOR faciei totiusque peripheriae pallidus spasmo vasa extrema constringenti originem debet; quocum conjunguntur caeterae febriculae notae, ut pulsus crebrior, &c. Ab eodem fonte derivetur primum humoris serosi profluvium. Vasa etenim superficiei minima cum uterinis, ut antea annuimus, consensum insignem tenere

videntur. Unde exprimitur quasi mechanice primo liquor tenuior, veluti in diabete hysterica; et postea rubescit, prout solvitur constrictio. Pauculae autem guttae primo tantum excernuntur, quia tunc temporis vasa uteri haudquaquam satis explicantur, et forsan nimis irritabilia sunt, quam quae sinant tantum sanguinis accumulari, quantum in posterum observatur.

MAMMARUM turgescencia ventriculique affectiones in eadem generali *consensus* lege petenda sunt. Commmercium hocce notabile mammas inter utrumque hydraulice celebrari admodum equidem simpliciter ac speciose, pro more, praecepit magnus Boerhaavius fautoresque sui: Ob anastomosen nempe arteriae epigastricae cum mammaria interna. Haec autem, accurate examinata, ratio, veluti multae aliae sublimis istius viri doctrinae, simplicitati succumbit. Monro, Praeceptor nunquam non mihi carus, et ab anatomicis et ratiociniis pulchris elucide hanc theoriam subruit. Anastomoses mammariarum cum epigastricis, etsi verae, adeo tamen parvae sunt, ut nihil hic peculiare quaeri oporteat, teste Hallero. Causa vera hujus ac aliorum consensus in quodam systematis nervosi affectu obscure latet. Effectus vero satis extat. Clitoridis erectio orgasmusque genitalium titillatae papillae mammariae, ut fertur, adiungunt se comites.

PONDUS et dolores circa pubem utrumque congestionem ibi impeditumque sanguinis transitum producant.

Huc pertinet haemorrhagarum ratio loco menstruationis

tionis erumpentium. Quandocunque magis uteri vasa resistunt, quam ut vires systematis commode devincant; tunc sanguinis unda eo depelletur, quo plus cedit viscus consensumque cum utero maximum possidet; idcirco ad mammas ventriculumque; si autem haec optime se habeant, ad pulmones, ob rationem antea animadvertam. Objiendum sit forsan hoc loco, quod sanguis jam jam accumulatur, et ob varias causas, qui effundatur, impeditus, adversus amnem movetur, et in systema receptus aliorsum tendit. Concedimus sanguinem reflueri; et nihil hic obstat legibus circuitus humorum in vasis extremis ab Hallero conspectis. Plus vero fidimus dispositioni systematis ad motus, semel inceptos, iterum ciendos, quam ad redundantiam sanguinis absolutam propulsandam. Huic rei luculentius modo insistemus.

SIGNA, supra enarrata, menstruis retentis succedentia, me iudice, per nostram theoriam enucleate solventur. Solum enim discrepant ab iis, quae menstruationem primam aliamve futuram stipant, in gradu violentiori. Juxta itaque logicos, plus minus non mutant naturam aut speciem. Ab eodem igitur fonte ambo nascuntur.

APUD amenorrhoeae signa graviora *hysteriae* meminimus; quam frequenter ingravescere circa periodos menstruas, vel interdum eo tempore ex novo concitari, nemo ignorat.

SAEPIUS vero exacuunt symptomata hysterica catamenion retentio, quam creat. Non multum refert, num haec quaestio dirimenda sit; quandoquidem valde nobis

bis probabile est explicationem eandem, diverso tantum in gradu accipiendam, rite adponi posse. In hysteria vera concitanda admodum valere generis nervosi mobilitatem insignem nuperiores concordant. Mobilitas ista seu plenitudinis nimiae generalis topicaeve, seu inanitionis cujusdam soboles, deveniat. Ad systematis totius integritatem conservandam justum partium obscœnarum statum praecipue conferre, nemo est qui dissimulat. Si ergo ultra quam par est distendantur organa in utroque sexu generationi obsequentia, facillime vis nervea ad motus eliciendos abnormes paratur. Notandum quoque antea est, irritabiliorem esse foeminam menstruis profluxuris. Hysteriam ipsam nil, nisi congressus desiderium ardentius, primo insultu, nonnulli graves suspicantur. Celsus in utero eam ponit. Lasciviores saltem, et quae gaudia hymenaea nondum absorbuerunt optata, vel quae iis, semel degustatis, diu destitutae sunt, prae caeteris excruciantur. Quamobrem in propatulo est perspicere, molimina purgaminis oleum camino addere, aut interdum hysteriam ex novo posse accendere.

INVETERASCENTE amenorrhoea, deflorescere sensim incipit infelix, functiones omnes labascunt, prosternuntur vires, et, eheu! jamjam paene divina virgo virescit, et mole languoris aquosi ruit,

HAUDQUAQUAM jure tribuas horum fontem malorum plethorae unice, vires vitales quasi praefocanti exstinguentique, ut volunt plethoristae. Quoniam copia sanguinis eadem, ac menstrua, abducta incassum symptomata arcet. Potius vero nobiscum justiusque causa in iis moliminibus, quae frustra natura repetit, et in excretionem inhi-

inhibita, quam supra systemati innatam monstrare conatus sumus, haeret. Illa, ob noxam in utero praegrandem temporisque obstructionis diuturnitatem, vim vasorum contractilem tandem absumere et quasi deterere, labemque inde consentaneam toto systemati inferre, haud veri abfimile est. Ast haec revera magis amplectenda est, cum eam profecto ratam habere nemo non clamabit. Nulla etenim excernenda materies, ut perspirabile, urina, &c. absque damno longum intus retineri queat, etsi quantitas aequa per alterum effluat alveum.

CUR primo secundove Lunae circuitu post conceptum mulieri desinant catamenia, omne quod proditum mihi met ipsi satisfaciat nescio. Postea intercluduntur placenta adhaesione vasculorum orificia mechanice obturante. Nutrici quoque desunt ob commercium inter uterum mammaeque obsequendum. Perspirabilis ita defectum urina adaucta supplet. Pariter libere profluentibus lochiis, detumescunt mammae; lacte vero exstillante, minuantur aut repente cessant lochia *.

PORRO, hoc loci animadversione dignum est, puellas paucis pro periodis post primam, nequidem exacte quavis Luna purgari; at frequentius bimensse singulo, trimense, vel tempore valde incerto. Idem, quibus cessaturi sunt ex toto menses, observandum est. Quare in puellis intercapedo prorogetur, uteri minus perfecta explicatio culpanda est: quare in vetulis, aucta vasorum, jam delendorum, densitas viresque motrices defetiscentes.

QUAMO-

* Hujusmodi exemp. apud V. Swieten. Vol. iv. p. 411. extat.

Η γυνή μὴ κύβσα, μηδὲ τιτοκῦια, γάλα' ἔχει, ταύτη τὰ κατὰ μῆνια ἐκλείπει. Hipp. Aph. S. V. 39.

QUAMOBREM purgatio, iuste stabilita, viginti octo diebus revertentibus adeo opportune congruat, nondum liquet; neque, si liqueret, magni interesset. Quapropter utero gerunt mulieres novem menses? DEUS praescripsit.

7. CONGESTIONE prima et sequente effusione expromptis, quare circulum eundem adeo constantem observet fluxus, nunc inquirendum est. Binae exsurgunt quaestiones: An scilicet post primam eruptionem extemplo incipiat sanguis denuo sensim accumulari, donec, revertente Luna, eadem, ac antea, quantitas congeratur, eademque phaenomena gignantur? Et ita in futurum. Vel forsitan, num motus, semel natus, primus uterum infestet, et inde consequatur accumulatio instantanea, ex qua proveniunt signa purgaminis? Haec res non ex facili dirimatur, sive a ratiocinio probabili sive experimentis. Si priorem amplectamur sententiam, difficile est ad fidem, quomodo sanguis, quotidie copia auctus, in vasis moraretur extra fluidorum gyrum, putrescentiae aut coagulationis integer. Et cur, appropinquantibus menstruis potentiaque nocente qualibet, ea jam congesta et affluxura cohibente, ex arteriis relaberetur sanguis?

E contra autem, quoad motum, a veritate longius abesse videtur; quo motus, tantum pro vice simplici institutus, excitari possit sine causa qualibet. Anne legea habitus eum fuscitant? Minime. Anne volitio? Absurdum est credere sine conscia mente. Restat itaque solum stimulus internus corporeus, sive chemicus, sive mechanicus. Chemicum quondam recusavimus. Unde
distensionem

distensionem mechanicam accipiamus prorsus necesse est.

VERUM enimvero, postquam diutius manaverit profluvium, et repetiti fuerint frequenter motus, admodum probabile est, quod lex habitus unice, nullo materiali stimulo praesente, nulla quidem evacuatione facta, phaenomena et menstrua molimina per motus commovere queat.

EXEMPLA motuum in systemate solummodo per habitum excitatorum, sine causa materiali, in procinctu sunt; veluti in excretionibus naturalibus foecum, urinae, hora somni, &c. in appetitus reditu: In variis morbis spasmodicis, ut in paroxysmis saepe renovati febris intermittens, in hysteria, epilepsia, &c.

QUID multa? congestionem, sub prima purgamina revera prognatae, plus, quam motibus ab habitu exordientibus, fidei adhibemus. Sanguine autem ibi per longum tempus transmissio, tandem stabilitur habitus, *mentis regimini* Helmontiano, menses parent legibusque generis nervosi obnoxii fiunt. Unde animi pathemata aliique affectus nervosi adeo in re menstrua pollent.

HOSCE motus spasmodicos, quos pro lege sanxisse habitum et in menstruatione quid famulari putavimus, titulo CONTRACTIONIS PERIODICAE eleganti adornavit *Andreas Duncanus*, medicus Edinensis ingeniosus, quem praetermittere medica praecepta, casta, recepta, sinceræque monumenta amicitiae, nos animus, beneficiorum memor, profecto prohibet †.

AN sanguis, quem congeri sane censemus, pedetentim coacervetur ex eo tempore, quo novissima desinit eruptio;

† Duncan. Proel. Therap.

tio; an tantum paucis ante diebus, quam fluxus proximus instet; an confestim vasa inundet; conjecturam ne quidem fuspitari audeo. Desunt experimenta cadaverumque inspectiones.

CONGESTIONEM autem ipsam procul dubio accidere sequentia clarius docebunt.

8. DE congestionis vera existentia pluribus nunc verbis differemus.

A. CONGESTIONEM adesse signa, activam haemorrhagiam cujuscunque sortis praeceuntia, comprobant. Talia pyrexiam in toto systemate grassari, et sanguinem accumulari in parte qua factura est eruptio, indicant †.

B. SANGUIS majori, quam justa, copia ibi congeratur.

α. UBI CUNQUE pars quaevis, sub aequipondio systematis communi, mole minori nimiae laxitate, seu ab origine aut postea exordientibus, laborat; haudquaquam tantum sanguinis, quantum ratione aequa decet, istorum impellatur, quin distensionem ansa dabitur.

β. FAC quamlibet partem, quoad molem viresque, optime se habentem; veruntamen a sanguinis impetu quomodocunque mutato et eo vergente, congestio nascatur.

γ. SI nullum adsit vitium aut in partis structura aut in sanguinis circulo, nihilominus aucta in aliis, praecipue vicinis partibus, quibuscum connectitur, resistentia congestionem generabit. Hae congestionis leges sunt generales.

†. Perlege Hoffman. de haemorrh. in gen. &c. v. iii. med. rat. — Junker Consp. med. de haemorrhag. special. Cullen synops. ord. haemorrhagiae.

C. CADAVERUM examen haemorrhagiis variis aut sub tempora haemorrhagiae cujusdam advenientis extinctorum nonnihil lucis congestioni praebet. Cujusdam, sub haemoptysi fato defuncti, lobum pulmonis sinistrum admodum sanguine turgidum reperiēbat Willifius. Ex uteri fundo, non ex cervice aut vagina, foeminae impudicae, ab hysteria necatae, muco deterſo, multas sanguineas expreſſit digitis guttas Morgagnius: Sed an mulier prope abeſſet a menſtruis, ſe nescire ad- junxit*. Vidit quoque idem illuſtris ſenex anatomicus in virgine, fluente adhuc purgamine, a capitis ictu ſub- lata e medio, univerſum uteri fundum maculis ſanguineis ſcatere†. Mauricaeus invenit in cadavere, ob infan- tem occiſum, tempore menſtruorum ſuſpenſae, totum fundum uteri cavum grumulis coagulati ſanguinis obduc- tum; vaſa in ea parte multo ampliora erant iis quae in cervice repunt; orificia quoque ſua, in uteri cavum hiantia, ſanguine replebantur grumuloſo‡. Multa hujus- modi exempla ſe vidiffe teſtatur D. Littrius§. Nonne mammaram turgelcentia congeſtionem localem deſignat? Si concedatur, allegare parati ſumus, illas ad molem ma- ximam diſtendi, quando nullo jure plethoram ſuſpicari poſſumus, poſt tantum ſanguinis in partu lochiisſque diſ- perſiti.

9. TAMEſI adhuc ex aliarum exemplo haemorrha- giarum menſtruae naturam originemque, ut quoque fi- eri poſſit ſanguinem congeri effundique abſque vera hu-

* Morgag. ſed. epiſt. 45. 23. † Morg. adv. an. 1. p. 45.

‡ M. uriceau traite des malad. des femmes groſſes. T. 1. p. 49.

§ Littré Acad. des ſciences 1702, p. 281.

morum redundantia, pro virili exantlare adgressi sumus. At confitendum est, multum inter se discrepare haemorrhagias activas adventitias, menstruamque, si ad ea tantum, quae in opusculi hujus *propositione* de menstruis, ex legē naturae, profluentibus oblata sunt, animum appellamus: Idcirco in omni re analogia, quoad causas finales praesertim, ne quidem nimis arctè accipienda est. Illae etenim magis ex plethora variisque casibus fortuitis pendunt; haec autem ex necessitate legis naturae. Ambo, pro ratione causae efficientis, ex *PHYSICA NECESSITATE*, non *MORALI UTILITATE Stahlianā*, originem ducunt. Quippe per moralem utilitatem vult Stahlius moderamen prudens motus et quietis. E contra autem adfirmo, quod haemorrhagiae qualescunque, ratione directrice nolente, volente, prorumpent.

DIFFITENDUM non est quin admodum saepe in re menstrua polleat plethora, eamque diversimode afficiat; caeterum haud tantum, quantum plerisque placuit. Unde de causa finali aliquantisper agere e necessario ducit argumentum.

10. CL. Stahlii, ut quoque Boerhaavii immortalis, schola causas magis generales vel finales menstruorum sub tribus comprehendit; uterum nempe conceptui aptum reddere, conceptum nutrire, plethoramque averruncare. Quarum binas posteriores deficere olim demonstratum est, si ad copiam amissam tantum prospiciendum est. Primam igitur unice ut justam complectimur; secunda quoque diversimode succurrat. Quandoquidem sapientia divina generationi inservire quodammodo

dammodo menstrua instituit plurimosque effectus ex causis simplicissimis nunquam non educit; ut munus adeo magnificum peragatur, sequenti modo menses opem adferre posse nobis videtur. Sanguis, illuc opportuno aetatis stadio distributus, extrema, adhuc latentia, patefacit, ut facilius jungantur coalescantque vasa uteri et placentae; quo in modo, ut puto, mater sobolesque coeunt. Etiamque, ut expeditiorem inveniatur viam pabulum, quaecunque sit, a parente ad partum transmissum. Hocce alimentum non talem esse sanguinem purum opinor, qualis matrem deferit, cum ex placentae ultimis venam umbilicalem ingreditur; sed probabile est paululum in spongiosa placentae ipsius substantia quomodo-cunque mutari, sicut ingeniose finxit YOUNGIUS noster. Tale itaque propositum finale perficere conservareque, dum gereret utero puella, forsan non fieri potuit absque quovis sanguinis, vasa evolvere, evolutaque defendere aperta destinati, dispendio. "Foemina, inquit Stahlius, a tempore pubertatis semel impetratae, semper idonea et perpetim ad infantem vel concipiendum atque gestandum vel nutriendum." Unde omnipotens semperque adorandus naturae Fabricator, simplicitati ubique consulens, hanc purgationem communibus haemorrhagiae legibus, quas nuper exploravimus, subdidit.

TALES sententiae nostrae sunt lineae exteriores de causis menstruorum tum efficiente, utpote finali, qualibus nunc obsequi rei asperitas ac disputationis jam nimis longe porrectae angustiae permittunt. Veruntamen honeste agnoscendum est, quod nemo, quam nosmet ipsi, certior

certior esse possit, quot quantaeque difficultates adhuc undique patefcunt, quantisque Cimmeriis in tenebris res tota latet. Sed nihil amplius oro, quam ut eo candore, acerbissime etfi, animoque aequo, quibus auctor aliorum opiniones tractavit, expendatur quod dixi. Optatis factis respondebit opera nostra, si tantum, qui hanc theoriam naso suspendunt adunco, plethoram ad enodandam purgaminis causam abditam minime aptam esse censeant. Indagatio etenim falsi propemodum, aequae ac excogitatio veri, ad scientiam promovendam conducit.

II. TEMPUS est sane jam ut ad eundem portum, ex quo primo vela solvebamus, revertamur, ad causam scilicet proximam: Quam ex omnibus antea exploratis “resistentiae in vasis uteri adeo auctae, ut congeri seu nequeat sanguis, vel, si congeratur, validiori quam qua expellatur,” relegamus.

XVI. *Curatio.*—Ex omnibus, quae antea naturam amenorrhoeae adeo luculenter adgredienda sunt indagare, dolendum est haecenus sane in animo versare, quam incerta sit sanatio, et quam frequenter summis medici prudentissimi conatibus arrideat hoc malum. Quantum vero medicina possit, praestandum est. Puellam amabilem, marcori succumbentem, absque auxilio derelinquere, admodum crudele inhumanumque foret.

CAUSAE notitia excitantis ad malum amoliendum multum confert, et diversimode sanandi modum variat. Si causa videlicet uteri parum perfectae evolutioni insit, expectandum est dum natura ipsa munia plenius exsequatur. At interim forsitan necesse sit adhibere aliquot simplicia

simplicia grataque puellae medicamenta, nimis sollicitis obsecundandi gratia mulierculis, tempusque protrahendi; quando aetas solita potius, quam symptomata, medici opem efflagitare videatur. Signis autem emansionis jam miseram urgentibus, et amenorrhoea vera saeviente, curatione fere eadem atque in obstructione communi mos est uti; unde, brevitati consulens, omnes tractare species una eodemque modo optime duco.

Indicationes, quibus constat medela, et quae ex causa proxima recta emergunt, procul dubio veniunt;

1. Resistentiam in uteri vasis jam auctam vel minuere vel tollere, ut naturalis copia sanguinis congeratur ejiciaturque, seu ut, pro sanguine hac tempestate congesto retentoque, via justa paretur.——Cujus muniis funguntur

A. Vitia topica ablata.

B. Sanguinis abstractio;

a. Generalis.

b. Topica.

C. Emetica.

D. Cathartica, per os anumve recepta.

E. Antispasmodica.

F. Fetus, forma

a. Pediluvii.

b. Vaporum ad verenda adhibitorum,

c. Semicupii.

d. Balnei tepidi.

G. Emmenagoga.

H. Epispastica.

I. Frictio inferiorum,

K. Arteria

K. Arteria femoralis compressa.

L. Topica applicata.

M. Electricitas.

N. Oblectamenta connubialia.

O. Regimen.

2. Profectioribus amenorrhoeae stadiis, quando color floridus genas fugit, functionesque omnes dilabuntur, succurrere. Huic scopo conveniunt,

Tonica.

a. Stimulantia.

b. Corroborantia.

aa. Vegetabilia, ut cortex Per. gent. cort. aurant.
&c.

cc. Metallica, ut ferrum, cuprum.

γγ. Balneum frigidum.

δδ. Exercitatio.

ςς. Dieta cardiaca nutriendum.

REMEDIA SPECIALIA.

Vitia topica ablata.—Si impervium sit os externum internumve, si coalescant vaginae parietes, vel si obstruant sanguini effundendo scirrhi, polypi, &c. chirurgi solertis manu opus est, ut impedimentum removeatur. Multa hujusmodi exempla apud Van Suietenium invenias.

Sanguinis missio.—a. CUM repente supprimuntur menses ex quopiam animi pathemate violentiori, aut a frigore admodum corpus calidum adoriente; si recens sit
reten-

retentio, aegraque pleno robustoque habitu, aut in aetatis flore, vernaque tempestate, haud raro signa inflammatoriae indolis accenduntur. Quibus ut mature occurramus, spasnumque solvamus; V. S. satis ampla subitaque e necessario celebranda est. Si fluor hacce periodo non revertatur, symptomataque deleniantur, V. S. ulterius instituendam ne quidem suademus: Quoniam ex natura morbi in pejus ruit vis vitae, quod profecto festinaret nimis prodigum fluidi vitalis dispendium: Et plethora damnosa; mensibus iterum redeuntibus, corpus diu gravaret a V. S. frequenter repetita, demumque, ut supra dictum, menstruum locum nulla alia evacuatio suppeditet. Si ~~ad~~ sint signa plethorae evidentia aut diatheseos inflammatoriae, nunquam non evitanda est, nostra quidem sententia, sanguinis detractio generalis copiosa. Contra hanc praxin, sine distinctione olim ac nunc ubique solenni, archiatri praedixit Helmontius; testatusque est se conspexisse virgines repente extinctas phlebotomia, se invito, instituta. Hinc patet utilitas theoriam plethorae evertendi, et phaenomena per aliam explorandi; quippe, plethora semper praesente, semper indicatur usus V. S. Haec autem sine discrimine justo admittenda ne quidem est: Et ratio agendi, quando usurpanda, non ex plethora auferenda tantum desumitur; sed potius, et plerumque ex mitigandis pyrexiae diatheseosque phlogisticae symptomatis.

MULTA dixerunt omnes fere medici, ab Hippocratis aeo usque ad nostrum, de parte qua educendus sit sanguis. Ex quo Galenus floruit, pro vera habita fuit celebris

bris doctrina *derivationis* et *revulsionis* absque examine; et inde omnes ad hominem, ut vena saphaena tundatur, jubent. Manifeste autem hoc temporis ab experimentis Hallerianis, rationibus Heisterii et Senacii, nihil tale adeo insigne remotumque in sanguinis gyro mutando evenire videtur. Vase aperto, undique fluit sanguis illuc, etiam adversus torrentem communem, per minores ramos; sed haecce circulationis variatio tantum per minimum spatium circa vas apertum observari possit. Unde haud tanti refert quacunque ex corporis parte sanguis deducatur, quantum omnibus paene arrisit, si solum copiae amissae consulamus, et ut levior fiat moles movenda, signaque inflammatoria generalia compescenda.

b. *Topica*.—Nemo, quantum scio, hujusce remedii periculum fecit. Forte vero usui foret in macilentioribus, iisque quae ob inopiam boni sanguinis V. S. generalem perferre tuto nequeant, attamen quas magnopere discruciant molimina menstrua. Ex analogia forsitan dico aliorum morborum, quibus proficit hoc remedium, inflammationum nempe topicarum, et praecipue ob affectum localem in amenorrhoea, cucurbitulas cruentas hirudinesve internis femoribus impositas, regioni supra os pectinis aut lumbis, dolores spasmodicos placare posse. Praecipit Junckerus adplicationem cucurbitularum caecarum ad femora et coxendicum regiones. Post unam idcirco alteramve forsan interdum sanguinis missionem generalem topicamque, si signa inflammatoria quodammodo sublevantur, ad alia remedia, curationi magis consentanea, respiciendum est.

Emetica.

Emetica.—SIGNIS violentioribus defervescentibus, plus levaminis pollicentur ad morbum curandum emetica, quam pleraque medicamenta. In omnibus fere morbi stadiis utilia sunt. “Haud infrequenter effluunt repente,” inquit Gregorius Praeceptor, ob morum suavitatem humanitatemque omnibus dilectus, et ob judicium ingenii-que acumen, in re medica praesertim, utpote in omni scientiae genere discipulis religiose divinctus, “inter vomituritionem ipsam menstrua *.”

SATIS forte emeticum votis feliciter respondere autumo quam mitius. Quippe exinde perfectius ventriculus gravativo materiei viscidae acidaeque onere levatur; ductus mucosi efficacius purgantur; genus nervosum tristi aegritudine animi potentius vacat; circulatio fit aequabilior per totum systema, praecipue autem ob actionem musculorum abdominalium in regione uterina; spasmus peripheriae laxatur, et forsitan, ob consensum notabilem, cujus antea meminimus, uterum inter stomachumque, specialiter succurritur pars morbosa. Hocce in modo generali emetica in amenorrhoea amovenda agere puto. Sed, si animum dirigamus ad ea molimina motusque quae natura ipsa secundum Stahlianos sapienter concitat, vomituritio sane, quae fere nunquam non comitatur, in hoc morbo libere promovenda est.

Cathartica per os recepta. Alvus solubilis laxaque semper servari debet. Languente enim tubi intestinalis, potissimum extremi, actione, pro ratione proximitatis, in utero resistentia adaugetur. Ineunte itaque morbo,

H

symp-

* Gregor. prael. clin. 1771.

symptomatis phlogisticis febrilibusque ardentibus, praescribendum est catharticum refrigerans, salinum, ut haecce signa sedentur, alvusque moveatur. At, si duret morbus longiore post tempore, ad purgantia acriora resinosaque decurrere apud medicos pervulgatum est. Inter quae celebrata sint, summisque laudibus cumulata, ubique, ante omnia *aloetica*. His adjungas myrrham, bryoniam, colocynth. hydrarg. gummata acria, ol. essent. helleb. nigr. Verbo, felices horum omnium purgantium effectus, ut opinor, ex quodam in iis principio quod subigi in ventriculo primisque viis nequeat, sed, ad recti extremitatem delatum, vires ibi exferit, adeoque stimulat ut inde uterus vicinus afficiatur, deducendi sunt. Hunc inferiorum intestinorum consensum cum genitalibus, purgantia, clysteresque calidi, membrum virile erigentia, semenque affluere cogentia, comprobant *. Camphorae scrupula duo, feminae enematis forma data, dolores, parturientibus admodum similes, concitarunt †. Nonne hinc verisimile est hujus farinae cathartica in ventriculi coctione non prorsus solvi, adeoque mutari posse quin quod, propria quasi forma, intestinum rectum attingant irritentque, et quoque exinde a commercio vasa uterina. Quo ex consensu fauste pollicentur

b. MEDICAMENTA per anum recepta. Si a spasmo retineri fluorem juste suspicemur, antispasmodica, veluti enema foetidum, opiata, &c. parca fluidi copia, ut diutius munere

* Fernel. path. l. 6. Morgagn. sed. ep. 2.

† Lond. med. trans. vol. 1. p. 469.

munere fungantur, avibus faustissimis injici posse opinor. Quod si longiore pro tempore malum permanferit, torporemque vasorum uterinorum notabilem esse suspectum habeamus, antispasmodicorum praestant vicem acriora caute injecta, ut camphora, aloe, &c. Cavendum autem est, ne stranguria accedat, ut interim diluentibus utatur aegrot.

Antispasmodica. Repente obstructo fluxu a frigore vel potius a pathemate fortiori, inflammatoria diathesi absente, summo cum fructu sumerentur quae spasmus solvunt. Tart. em. parvis in dosibus, febriculam devincere, propinandum esset. Haud forsitan laterem lavares, si cum spasmus solventibus commiscerentur nauseantia, veluti ipecac. forma pulveris, Anglice dicti, *Dover's powder*. Quoniam tunc certius peripheriam remedium peteret, constrictionem molliret, et forsan fluorem optatum proritaret. Opiatum quoque, ut quorundam symptomatum vehementia sedetur, interdum prorsus necessarium est; e. g. cum saeviunt menstrua molimina, dolor capitis, vel vomituritio.

Fotus. a. Pediluvium. In hocce remedium animum intente incubuit Hippocrates; hercleque summa cum ratione et emolumento. Experientia hodierna utilitatem ostendit. Secundi effectus a vi antispasmodica profluant; cum pedes tepida lavatos quandam animi gratam sensationem decumbendique voluntatem diffundere tonforibus ac lippis notum est. Multum forte consensui, quem amenorrhoeae causa frequens, pedes nempe frigidi, inter inferiora utrumque extare commonstrat, tribuas.

Pedi-

Pediluvium quoque cephalalgiam quandoque acerbissimam, aliosque dolores vagos, comprimere nonnihil conferat.

AN aliquid boni a revulsione a superioribus versus uterum pedesque pendet? *Stevensonianae* profecto observationes nil majus ostendunt, nisi quod circulatio tota fit citatior. Mulierem oportet plus temporis insumere, quam solitum, horae scilicet, vel etiam ultra si sinant vires, spatium inter pedes immergendos.

β. **UNA** cum pediluvio infideat aegra vaporibus fervidae, ut uterus ipse potissimum laxetur. Calida etiam foveas umbilicum regionemque morbo colluctantem.

γ. Si illud, quod volumus, non veniat, optatis felicius respondeat femicupium, teste *Gregorio Praeceptore*. Equidemque nobis aequum videtur. Quandoquidem spasmus emollit pediluvium, ut modo dixi, majorem effectum consequi causam majorem rite expectes. Quamobrem, **δ.** immersio tota, si commode administrari possit, praestantissimum sit remedium. Totum corpus bis de die lavari calida praecepit *Hippocrates*.

CUIDAM adolescentulae lotrici pluries prodibant catamenta, antea juste non effluentia, dum flumen frigidum pedibus nudis ingressa erat. Unde medicus frigidam abdomini pubique applicandam, etiamque femicupia frigida, praescripsit; ex quibus factum est ut menstrua prospere et ubertim dimanarent*. Hanc vero praxin minime imitandam esse, praesertim in stadio morbi recentiore, suademus; donec facta pluria, magisque moventia argumenta, eam firmitus munierint.

Quoniam

* *Sauvages de Menorrhag.* vol. II, p. 306, 4to.

Quoniam inter causas morbi frequentissimas extat expositio pedum alborum frigori humido. Porro ars lotrix hujus puellae eam impressioni frigidae consueverat, si eodem modo lintea lavarat, quo famulae hujus oppidi. Unde familiarem mos reddiderat impressionem, forsan et saluti necessariam.

Emmenagoga. Horrendam fane vim hujusce farraginis parturiit omne rei medicae aevum. Multa fabulosa semper gignit ignorantia, praesertim si superstitio comes sit. De carminibus aliisque id genus lanis caprinis cantilenam cantent Stahliani: Ast credat Judaeus Appella. Omnia sub hoc capite comprehensa nominatim recensere opusculum nimis turgeret. Cum iis, quae acriore cathartica vi gaudent, conjungere nobis licitum sit sabinam, marum, pulegium, helleborum nigrum, et rubiam tinctorum. Quorum omnium effectus a potestate qua nervosum systema concitando, circuitumque humorum accelerando pollent, colligendi sunt. Ea propter in amenorrhoea recentiori libere nunquam usurpanda. Unde justius ad indicationem secundam, sub qua de illis differemus, pertinent. Ne unum quidem horum, ut *specificum* juxta nonnullos, respicio. Si enim quaevis specifica jaestet MATERIA MEDICA, ea sunt quae acriora purgantia resinosaque nuncupantur, et quorum agendi rationem antehac referare tentavimus. Philosophi rudes medicique semipagani qualitatum occultarum et specificorum praesidio se committant, ex natura necesse est. At, si leges quae oeconomiam animalem gubernant strictius castiusque explorantur

rentur ab effectibus, nullum remedium pro specifico, cujus actionis modus nobis ignotus reputatur, ut acriter suspicor, haberetur.

Epispastica.—Ad causam morbi propulsandam epispasticis vix ac ne vix quidem credendum; cum parti affectae tuto, ob stranguriam inde dolorificam, imponi nequeant. Adnotavit equidem Gregorius noster, per epispasticum menses promanasse multos ante dies quam redibat periodus solita. Nonne quaerendus est hic effectus in nexu, quem stabiliri docent observationes quotidianae vesicae urinariae cervicem inter verendaque utriusque sexus. Cave autem ob hanc rem ne oleum camino addas, si per epispastica extinguere flammam velis. Ea autem interdum fauste, comprimere symptomata urgentia, ut potissimum cephalalgiam, applicentur.

Obletamenta Connubialia. Magnopere collaudat effectus hujusce lenis remedii medicinae princeps iterum iterumque, in diversis operum partibus. “Cum sanguis menstruus non effluit,” inquit divinus ille senex, sexui admodum obsequiosus, “ego impero virgines, his pathematis affectas, quam citissime viro jungi. Si enim conceperunt, sanae evadunt.” Patronus alter matrimonii in fluxu restituendo extat Hoffmannus ipse. “Praestantissimum mali remedium fuit in conjugio: Hoc enim, si frequentior celebretur concubitus, sanguinis motus invertitur, ad uterum retrahitur*.” Mihi licitum sit hoc in loco, cum Boerhaavio bono, ea quae nonnullis inverecunda sonarent tractaturo, castitatem vindicare,

* Hoffm. med. rat. v. iii. part. 2. p. 28. 40.

quoniam " medicis loquor." Reprehendenda equidem mulier est, quae mores sanctos alboque velatam panno fidem sub larva speciosa salutem redintegrandi violaret. Ille vere flagitiosus aeterna infamiae nota inuri meretur, indignusque est profecto aetherea vesci aura, qui, talem occasionem captans, teneram puellam, cheu! nimis credulam, qualicumque modo prave circumveniret. Ne malum unquam committas, ut inde bonum confectetur, inquit Aeterna DEI Soboles.

Friccio Inferiorum. Derivandi gratia versus iliacas arterias inferiora fricare monuerunt Boerhaaviani. Hoc non multum posse antea annuimus. Potius agendi ratio, me iudice, excitationi generali systematis nervosi, forsan his vasis firmandis calorique justo pedum conservando preleganda est. Quae omnia in sanatione maximi habenda sunt.

Arteria femoralis compressa. Raro votis respondit hoc remedium. Multoties periculum factum fuit, plerumque autem cum infelici eventu. Unde nunc temporis medicamentum adeo incertum, incommodum, et nequidem discriminis omnino expers, iuste negligitur. Si vero unquam vis tale, una cum aliis, adhibere, paulo post tempore laxetur cochlea premens; ne rumpantur vasa superiora, aut varicosae fiant venae infernae.

Applicata topica. Talia sunt in vaginam, &c. ore, interno dilatato, in uterum injecta. An vero utilia, multum haereo; quantumque dirimere possum, summa cum cautela semper usurpari debent: Secus prorsus omit-tenda pro periculo inflammationis cito conflagaturae,
&c.

&c. *Suppositoria*, moderate acribus conflata, cauteque in anum immiffa, forte forent ufui. De *pessis*, felice omine adhibitis, compluria elocuti funt olim omnes fere medici. Ingrata autem funt puellae caftae; cuius incommoda; raroque praeconia praeftant.

Electricitas. In paralytica, alioquin fana mensesque habente, per electream machinam curata, obfervavit De Haen, catamenia, tum diuturniora tum profufiora, prodire ex quo primum adhibita fuit machina.

Ab affinitate morborum, quibus hoc remedium profuit cum menftruis fuppreffis, et quibus ambobus vis vitae deficit; pro probabili habemus electricationem etiam in morbo nostro ingravefciente cum fuccellu applicari poffe. Sensibiles enim effectus ab electricianis, maxime ab ingeniofo L'Abbe Nollet, notati frequenterque repetiti, eam mirifice totum fyftema nervofum ftimulare, fecretionefque, praecipue cutaneam, adaugere demonftrant †. Monendum vero eft, electricationem duplici modo tantum ufurpari poffe, per fimplicem nempe et per fcintillas excudendas. Ultima enim methodus, conquaffationes fcilicet creandi, ut experimenta teftantur, ob violentiam nimiamque vis nervosae excitationem, potius ad vires fyftematis fedandas vergere videtur.

Duae puellae, quibus obftructa fuerant menftrua, per electricitatem curabantur, etfi harum una medicamenta per annum incallum affumpferat ‡.

NUPERRIME editum habemus exemplum notabile

† Nollet's Recherches, p. 366. &c.

‡ Lover's Essay, P. 119,

puellae mensibus suppressis in quadriennium usque languentis, cui omnia pervulgatiora remedia nihil praebuerant auxilii, et per electricationem tantum semel ad novem concussus vehementes habitam prorsus ad valetudinem restituta. Saepenumero expertus est eisdem faelices effectus hujusce remedii Dr. Clerk, et in genere conclusit, eam optime succedere quando defetiscebat circulatio, pulsusque tardescebat *.

Regimen.—Dum nova est affectio, dum signa inflammatoria saeviunt, diaeta refrigeranti utatur, veluti potibus diluentibus, acescentibus; fructibus horaeis; victu tenui, vegetabili, &c. Moris est apud foeminas purgantes lac piscesque religiose averfari. Quapropter quandoque, ne ignorantiam exponat medicus, dum ardent symptomata vehementia, a regimine illa fugare necesse sit. Postea, hisce compressis, leniter moveatur corpus; aer serenus tepescens inspiretur; animique pathemata nunquam repente turbentur, sed magis paulisper, sine intermissu, excitentur.

ULTIMI est momenti in medela, ut medicus omnia, supra recensita, vel quot illi placeant, medicamenta administret sub tempora quibus reverti expectatur fluor; quippe tunc una natura naturaeque minister molimina exferunt.

SI omnia, haecenus prodita, morbum devincere inepta sint, vel nimis sero usurpentur, vel, si demum ex duratione res ita accidant ut habitus deveniat cachecticus, ad alteram indicationem quam cito recurrendum est.

I

2. VI-

* Phys. Ess. Edit. v. iii. p. 116.

2. *VIRE*s corporis languentes restituere. In incerto res est ad amissum statuere, ubi desinat prior, et exordium sumere debeat haec indicatio; quoniam ita mutuo utriusque symptomata commiscuntur. Non autem magni interest limata discretio. Raro in errorem incidat acrius iudicio medicus, si stadium, ut ita eloquar, inflammatorium evitetur, et si aegrotantis habitus, aetas, vires, morbiq; duratio, probe consulantur.

Stimulantia.—Sub emmenagogorum titulo varia memoravimus; quorum omnium agendi modum maxime finitimum esse existimamus. Unde singulatim iis haerere supervacaneum foret. Doct. Meadius, pro more, magnis laudibus hellebori nigri tincturam, bis de die ad quantitatem cochlearis minimi dandam, adeo extulit, ut eam vix unquam spem fefellisse meminerit. Rub. tinct. inf. in cerevisia valida hacce in urbe nuper bono interdum cum eventu pro longinquo temporis usu experimentum captum est. Ne nimis diu autem horum omnium in usu quidem persistendum est, ne inutiles fiant effectus, ventriculique actio magis destruat. Praestantissimum ea dandi in satis larga dosi tempus est circiter fluorem optatum.

Corroborantia.—Omnibus hujus classis remediis longe praeripit palmam *cort. Per.* Frustra adversus hunc, roborantium facile principem, conclamant nonnulli, ne, ratione potentiae adstringentis, fluxus impediat. Experientia aliter suadet. Chinamchina mulieri, duobus post partum diebus, absque lochiis minuendis, ad quantitatem drach. i. pro dosi 3. q. h. per horas

xxiv. datus est; nec non, inter profluvium menstruum saepe numero, nulla vero consequbatur intermissio. In variolis confluentibus per eum, liberrime usurpatum, haudquaquam debellari videbatur excreatio •. Revera factum nobis ita adparet. *Corticis* est sudores insalubres, frigidos, ex corporis debilitate proritantes, ut quoque alias ab eodem fonte scaturientes secretiones, effraenare, systema roborando, tantaeque debilitati obviam eundo. Eadem fere pariter praestat, cum vis nervea ultra gradum justum intenditur; nisi quod sanguinem purum effundi solennius est. Ad summum, ad morbum nostrum mendendum, in hoc stadio, summo esse emolumento *corticem*, persuasum habeo.

Ferrum.—Summa cum fruge propinata sunt chalybeata. Ea, si prospiciantur effectus obvii, in systema nervosum quasi tonica roburque recuperantia, tantum agere nobis videntur. De viribus suis in fluidis adunandis coagulandisque, ut quibusdam perplacuit, sane fusque deque fero. Huc pertinent aquae minerales, chalybeatae. Plus autem boni, eorum usui succedentis, in regimine, quod interim curata aegra, quam in medicamine ipso, colloco.

Cuprum.—Ab analogia morborum, quibus prosternitur vis vitae, in parvis dosibus plurimum possit praeparatio sale ammoniaco conflata. Nimis enim acria sunt praeparata cum acidis alkalinisque unice per se.

Cum medicamentis, modo enarratis, aromatica amara, ut cort. aur. rad. gent. flor. cham. &c. proprie jungas,

• Lond. med. trans. v. I. p. 469. Young. prael.

jungas, ut palato placeas. Quippe multum convenit remediis, longo pro tempore persistendi, jucunditas. Dosis omnium initio sit parca, paulatimque adaugeatur, ob ventriculum jam enervatum, ne cieatur nausea, et inde derelinquatur remedium, necesse est. Multa hujusmodi incommoda evites, si tantum subinde alium cum alio ejusdem sortis commutetur. Quod faelicus interdum succedit ob causas, idiosyncrasiae familiares, medico ignotas. Nonnunquam intercapedo temporis, medicamentis cunctis destituta, aegrae concedatur, ut refocilletur quasi animus, clariusque pernoscantur remediorum effectus. Sub periodum solitam fluoris augmentanda est dosis.

Baln. frigid. Eadem in hoc, quemadmodum ac cort. Per. objecta sunt, ne noceat vis astringens. Eademque ad ea respondenda sint. Multum in eo boni expertus est Gregorius noster. Caveas tantum, ne nimium temporis insumat aegra inter lavationes singulas, et ut caloris salubris sensus per systema totum statim recte diffundatur. Caeteroquin omittatur.

Regimen. Per totum hoc stadium, diaeta sit cardiaca nutriendque. Cibus ficcior esse oportet, ex animalibus potius quam vegetabilibus desumptus; veluti juscula, gelatinosa, et carnes animalium tenerae. Ab his etenim plus alimenti conficitur, et minus fluidi aquosi, nimium jamjam vasa inundantis, recipitur. Consulendum vero summopere viribus coctricibus. Si talia subigere nequeat ventriculus, cibo digestu faciliore, ut vegetabilibus nonnullis calidioribus, utendum est. Una cum alimento qualicunque probe commisceantur condimenta salita, aromatica,

romaticæ, gustum oblectare, flatus ex vegetabilibus orientes ante occupare, ventriculumque, ut citius ejiciantur contenta, instigare. Fugienda sunt oleosa, rancida, et ad fermentationem pronissima. Carnes sint elixæ magis, quam assæ. Panis bene pistus. Si adeo infirmetur stomachus, ut victum animale nequaquam concoquat, propinandum sit lacte lac asininum humanumve; quandoquidem hoc, vel coagulis vel acidis in nullo caloris gradu usque ad bullientem adunatur: Attamen sejunguntur partes diversæ sponte in calore 96 Fahrenh. *. Si in ventriculo a remora longiore sponte acefeat, addatur paululum spiritus vini Gallici, vel absorbentium pulverum. Curandum est religiose, ne nimis gravi cibariorum onere singulis vicibus stomachus opprimatur. Melius est epulas dispertire, justamque quantitatem frustatim comedere.

Potus sit pareus, frigidus, et cum moderata spir. vin. Gall. vinive ipsius generosi portione permistus. Vina maxime suadenda sunt alba, alcohole abundantia, ut Madeira, Malmsey, Malaga, &c. Μᾶλλον γὰρ οἶνος ἐλαπίς ἐς ζῶνι ψυχῶν, teste Aretæo. Abstinendum a nimia fluidi tenuis, aquosi, velut theae, ingurgitatione.

EXERCEAT se aegra diversimode, prout sinunt vires, ac constanter sub jove puro, sicco, frigidiusculo. Si nequeat, in locum substituantur frictus lenes, continuati. Corpus, praesertim pedes, semper a frigore defendantur: Et pars nobilissima, mens scilicet, tristitia expers, et tranquilla reddatur, quantum fieri possit. Cum desiderio ciborum

* Young. Diff. In, de Lacte. p. 50.

horum quorundam aliorumque singularium averfatione ducitur adpetentia puellae, plerumque, ut Stahliani loquuntur, *naturae* vox est, cui obtemperandum. Si ingratum fit, aut obtineri nequeat, cui animus attente incumbit; vel longinque removeatur vel caute cum ratione demulceatur. Sed, si misera, cura gravi faucia, vulnus *amoris* alit et igni carpitur caeco; sane pathemati, adeo divino, indulgendum est. In puro castoque conjugio, ne fruatur amato, certe crudelissimum est ei interdicere.

Χαλπεὶν δὲ καὶ φιλοῦσαι.

Χαλπεώτερον δὲ πάντων,

Ἀποτυχεῖν φιλοῦσα. Anacreon.

